

**SEKSUALISERING:
AANDACHT VOOR ETNICITEIT**

*Een onderzoek naar verbanden
met opvattingen en gedrag
van jongeren*

SEKSUALISERING: AANDACHT VOOR ETNICITEIT

*Een onderzoek naar verbanden
met opvattingen en gedrag
van jongeren*

Utrecht/Den Haag, 27 maart 2009

Auteurs:

Hanneke de Graaf

Corine van Egten

Saskia de Hoog

Willy van Berlo

Projectnummer: SGI046

© 2009 Rutgers Nisso Groep/E-Quality

www.rutgersnissogroep.nl www.e-quality.nl

Voorwoord

Seksueel getinte uitingen en geïdealiseerde beelden in de media en mogelijke verbanden met gedrag en welzijn van jongeren zijn de laatste tijd een bron van maatschappelijke onrust. Gaan jongeren eerder aan seks doen als ze veelvuldig met seksuele beelden worden geconfronteerd? Worden meisjes onzeker over hun eigen uiterlijk door de gefotoshopte modellen in de glossy's? Om een antwoord te krijgen op deze en andere vragen heeft het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen in het voorjaar van 2008 opdracht gegeven tot een verkennend onderzoek.

De Rutgers Nisso Groep, Het Nederlands Jeugdinstituut en MOVISIE zijn in eerste instantie met deze opdracht aan de slag gegaan. Er werden toen vier deelstudies uitgevoerd naar de rol van seksualisering in het leven van jongeren: 1) een literatuurstudie, 2) secundaire analyses op bestaande data, 3) een kwantitatieve studie (panelonderzoek) en 4) een kwalitatief onderzoek (focusgroepen).¹ Op grond van deze deelstudies konden echter geen uitspraken worden gedaan over verschillen naar etniciteit.

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gaf daarom opdracht voor een vervolgonderzoek. Begin 2009 vonden twee deelonderzoeken plaats waarover afzonderlijk is gerapporteerd: 1) een kwalitatief onderzoek (focusgroepen), uitgevoerd door MOVISIE² 2) een kwantitatieve studie (enquête), uitgevoerd door de Rutgers Nisso Groep en E-Quality.³ Aan deze studies namen jongeren deel met uiteenlopende etnische achtergronden. Dit rapport doet verslag van de kwantitatieve studie.

De onderzoekers willen Peter Nikken van het Nederlands Jeugdinstituut bedanken voor zijn bijdrage aan het opstellen van de vragenlijst en deskundige inbreng. Daarnaast heeft een groot aantal docenten de vragenlijst tijdens een lesuur afgenomen. Wij zijn deze docenten en de jongeren die de vragenlijst hebben ingevuld zeer erkentelijk.

Hanneke de Graaf
Corine van Egten
Maart 2009

¹ H. de Graaf, P. Nikken, K. Janssens, H. Felten, & W. van Berlo (2008). *Seksualisering: Reden tot zorg? Een verkennend onderzoek onder jongeren*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Nederlands Jeugdinstituut/MOVISIE.

² H. Felten, K. Janssens, & L. Brants (2009). *Seksualisering: "Je denkt dat het normaal is..." Onderzoek naar de beleving en behoefte van jongeren*. Utrecht: MOVISIE.

³ H. de Graaf, C. van Egten, S. de Hoog & W. van Berlo (2009). *Seksualisering: aandacht voor etniciteit. Onderzoek naar verbanden met opvattingen en gedrag van jongeren*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Den Haag: E-Quality.

Samenvatting

Er is de laatste tijd maatschappelijke onrust ontstaan rondom de overmaat aan eenzijdige, genderstereotiepe, seksueel getinte uitingen in de media ('seksualisering') en de mogelijk negatieve effecten daarvan op jongeren. Vanuit de wetenschappelijke literatuur zijn er signalen dat contact met of gebruik van geseksualiseerde media gevolgen kan hebben voor jongeren, maar er zijn ook nog veel onduidelijkheden. Voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap waren deze signalen en onduidelijkheden aanleiding om een verkennend onderzoek op dit terrein uit te laten voeren.

In 2008 zijn de Rutgers Nisso Groep, Het Nederlands Jeugdinstituut en MOVISIE met deze opdracht aan de slag gegaan. Er werden toen vier deelstudies uitgevoerd naar de rol van seksualisering in het leven van jongeren, waaronder een kwantitatieve studie onder 1294 jongeren en hun ouders. Aan dit onderzoek namen vrijwel uitsluitend autochtone jongeren deel, waardoor er geen conclusies konden worden getrokken over verschillen naar etniciteit. De Rutgers Nisso Groep en E-Quality voerden daarom een tweede onderzoek uit, ditmaal onder een meer heterogeen samengestelde groep jongeren. Via scholen werden 320 jongens en 508 meisjes geworven met uiteenlopende etnische achtergronden. Tal van factoren waar seksualisering mogelijk mee samenhangt, zijn onder de loep genomen, zoals seksueel (grensoverschrijdende) attitudes en gedrag, ongelijkheid tussen jongens en meisjes, lichaamsbeeld, zelfobjectivering (overmatige aandacht voor het eigen uiterlijk) en psychosociaal welzijn.

De resultaten van dit onderzoek laten zien dat mediagebruik een rol speelt in de opvattingen en het gedrag van jongeren. Jongeren die meer media consumeren, besteden meer (overmatige) aandacht aan het uiterlijk, maar hebben daarentegen ook een positiever lichaamsbeeld. Ook is het zo dat jongeren die vaker pornografische media vaker gebruiken, meer ervaring hebben met seks in het algemeen en met controversiële seks ('seks om de seks, ruilseks, cyberseks) en grensoverschrijdende vormen van seks in het bijzonder. Jongens die meer naar porno kijken hebben vaker permissieve opvattingen over seks en stereotiepe opvattingen over jongens en meisjes: ze zeggen bijvoorbeeld vaker dat meisjes 'hoeren' zijn en jongens 'players' en vinden vaker dat jongens maar één ding willen (seks).

Het maakt hierbij uit of jongeren de mediabeelden realistisch ('echt') en relevant (leerzaam, nuttig) vinden, of ze het leuk vinden wat ze zien en of ze zichzelf ermee identificeren (vergelijken). Autochtone meisjes die zichzelf meer met de media vergelijken, hebben een lager gevoel van eigenwaarde. Jongens en meisjes met een Turkse of Marokkaanse achtergrond die dit doen, rapporteren meer gevoelens als angst en depressie. Jongeren hebben daarnaast meer seksuele ervaring, ze denken positiever over permissief, grensoverschrijdend of controversieel seksueel gedrag, en ze rapporteren meer negatieve, stereotiepe opvattingen over jongens en meisjes, wanneer ze hoger scoren op realisme, relevantie en identificatie.

Daarnaast spelen ook de ouders en vrienden een rol. Wanneer jongeren gelovig zijn opgevoed, hebben ze minder interesse in en ervaring met seks, ook met grensoverschrijdende vormen van seks. Autochtone jongens die meer steun ervaren van de ouders en die aangeven dat de ouders op de hoogte zijn van waar ze zijn en met wie, hebben een positiever lichaamsbeeld, minder emotionele problemen en meer eigenwaarde. Wanneer seksuele ervaring en er goed uitzien belangrijk worden gevonden in de vriendengroep en wanneer jongeren druk ervaren van vrienden om het uiterlijk te verbeteren, besteden ze meer (overmatige) aandacht aan het uiterlijk. Jongens die vaker met vrienden over seks praten en die aangeven dat seksuele ervaring, een goed uiterlijk en het kijken naar seksueel getinte beelden belangrijk zijn in de vriendengroep, denken negatiever en meer stereotiep over de rollen van mannen en vrouwen op seksueel gebied.

Turks-Nederlandse en Marokkaans-Nederlandse jongeren lijken een risicogroep te vormen. Met vrijwel alle uitkomstmaten zijn de verbanden met mediagebruik en de perceptie van mediabeelden voor deze groep het sterkst. Ouders met een Marokkaanse of Turkse achtergrond doen relatief veel aan media-opvoeding, maar niet op een manier die positief uitwerkt, namelijk door mediabeelden te bekritisieren en weg te zappen. Over seksualiteit wordt juist weer veel minder gesproken in deze gezinnen. Marokkaans-Nederlandse en Turks-Nederlandse jongens geven vaker aan druk te ervaren in de vriendengroep om er goed uit te zien of seksuele ervaring te hebben. Deze druk hangt vervolgens samen met meer emotionele problemen in deze groep. Ook zijn de negatieve stereotiepe opvattingen over genderrollen het sterkst bij zowel jongens als meisjes met deze etnische achtergrond. Autochtone meisjes vormen een risicogroep als het gaat om psychosociaal welzijn. Ze zijn bijvoorbeeld minder tevreden over het eigen uiterlijk en rapporteren een lager gevoel van eigenwaarde dan andere meiden. Voor de jongeren met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond bestaan opvallend weinig verbanden met mediagebruik.

De richting van de hierboven beschreven verbanden is – doordat er slechts eenmalig een meting heeft plaatsgevonden – niet duidelijk. Het kan zijn dat de media invloed hebben op bovengenoemde gedragingen, gedachten en gevoelens, maar het is evengoed mogelijk dat jongeren die media selecteren omdat zij aansluiten bij hun behoeften. Ook beide aannames kunnen waar zijn. Een tweede meting is noodzakelijk, willen we iets kunnen zeggen over ‘de kip en het ei’.

Inhoudsopgave

1	Introductie	1
1.1	Achtergrond	1
1.2	Aanleiding	2
1.3	Onderzoeksvragen	2
1.4	Begrippenkader	2
1.5	Opbouw rapport	3
2	Methode	5
2.1	Werving	5
2.2	Steekproef	5
2.3	Indeling in etnische groepen	6
2.4	Concepten	6
2.5	Analysemethoden	7
3	Mediagebruik	9
3.1	Mediabezit	9
3.2	Favoriete media-uitingen	9
3.3	Seksueel getinte beelden	11
3.4	Waardering en perceptie van media	11
3.5	Rol van anderen	12
4	Lichaamsbeeld en zelfobjectivering	15
4.1	Tevreden of niet	15
4.2	Moeite doen om er goed uit te zien	16
4.3	Verbanden met mediagebruik	16
4.4	Rol van vrienden	17
4.5	Rol van ouders	18
5	Psychosociaal welzijn	19
5.1	Emotionele problemen en eigenwaarde	19
5.2	Verbanden met mediagebruik	19
5.3	Rol van vrienden	19
5.4	Rol van ouders	19
6	Seksualiteit	21
6.1	Seksuele interesse en gedrag	21
6.2	Opvattingen over seksualiteit	22
6.3	Verbanden met mediagebruik	23
6.4	Rol van vrienden	25
6.5	Rol van ouders	25
6.6	Rol van school	26
7	Genderrollen	29
7.1	Negatieve, stereotiepe opvattingen	29
7.2	Dubbele moraal	29
7.3	Verbanden met mediagebruik	30
7.4	Rol van vrienden	30
7.5	Rol van ouders	30
8	Conclusies en aanbevelingen	31
8.1	Conclusies	31
8.2	Aanbevelingen voor beleid	34
8.3	Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek	35

Referenties		37
Bijlage 1	Samenstelling van de steekproef	39
Bijlage 2	Conceptenlijst	41
Bijlage 3	Schalen	43
Bijlage 4	Tabellen	51

1 Introductie

1.1 Achtergrond

In de media komen veelvuldig beelden en teksten van bloot en seks voor (Brown, Steele & Walsh-Childers, 2002). De seksueel getinte beelden in de media zijn vaak eenzijdig en geven stereotiepe beelden van mannen en vrouwen. Meisjes en vrouwen worden afgebeeld als 'lustobject', jongens en mannen als dominant, vrouwonvriendelijk en onderdrukkend. Er ligt in de media vaak een sterke nadruk op een mooi en sexy uiterlijk, vooral voor meisjes en vrouwen (APA Taskforce, 2007). Door het groeiende aanbod van deze eenzijdige, genderstereotiepe beelden van seks in de media is er maatschappelijk discussie ontstaan over de mogelijke negatieve effecten van deze beelden op jongeren. Jongeren worden hierbij als kwetsbare groep gezien, omdat zij nog volop bezig zijn met hun seksuele en relationele ontwikkeling en de media daarbij actief gebruiken.

In de emancipatienota 'Meer kansen voor vrouwen. Emancipatiebeleid 2008-2011' wordt expliciet stil gestaan bij de mogelijke gevolgen van deze toenemende seksualisering. Men vraagt zich af of er een link bestaat tussen de seksueel getinte en seksueel objectiverende beelden enerzijds en verschuivingen in de seksuele moraal onder jongeren anderzijds, en of dit vervolgens kan leiden tot een verruiming van seksuele omgangsvormen tussen jongeren (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007).

Er is veel onderzoek gedaan naar de invloed van seksuele beelden op attitudes van jongeren, zowel in Nederland als internationaal. Hieruit komen aanwijzingen naar voren dat het gebruik van geseksualiseerde media negatieve gevolgen kan hebben voor het welbevinden van jongeren. Het zien van dergelijke beelden blijkt samen te hangen met ontevredenheid over het eigen lichaam, de ontwikkeling van depressieve gevoelens en een lagere zelfwaarde (APA, 2007). Daarnaast komt naar voren dat hoe vaker jongeren seksueel getinte televisie kijken, hoe sterker ze geloven dat wat ze zien de realiteit weergeeft en hoe eerder ze ontevreden zijn met de eigen seksuele ervaringen, dit blijkt sterker op te gaan voor jongens (Malamuth & Impett, 2001; Nikken, 2002; Valkenburg, 2002). De mate waarin jongeren de seksuele beelden zien, hangt ook samen met de neiging om seksueel gedrag te overschatten en meer liberale opvattingen over seks te hebben (Escobar-Chaves et al, 2005; Nikken, 2007). Het vaker zien van seks op televisie gaat volgens Nikken (2006) samen met een grotere acceptatie van seksueel geweld. In Nederland zijn er soortgelijke aanwijzingen, weliswaar zijn hier slechts enkele onderzoeken voorhanden. Zo komt naar voren dat jongeren die vaker seksueel getinte beelden zien in de media, vaker en eerder ervaring hebben met verschillende vormen van seksueel gedrag (De Graaf et al., 2005). Uit onderzoek van Peter en Valkenburg (2007) blijkt dat hoe vaker jongeren worden blootgesteld aan een geseksualiseerde mediaomgeving, hoe sterker ze overtuigd zijn dat vrouwen seksobjecten zijn. Enkele Nederlandse experimentele studies laten zien dat bepaalde groepen jongeren na het zien van seksueel objectiverende videoclippen vaker instemmen met stellingen als 'een vrouw hoort thuis achter het aanrecht' (Schwinghammer, 2007) of 'een sexy uiterlijk is belangrijk voor meisjes' (Ter Bogt, 2008) dan na het zien van neutrale mediabeelden.

Aanwijzingen zijn er genoeg, maar er is nog geen bewijs dat seksueel getinte beelden in de media een negatief effect hebben op de attitudes en het gedrag van jongeren. De literatuurstudie van de APA Taskforce (2007) schetst weliswaar een verontrustend beeld voor de Verenigde Staten, maar het is niet gezegd dat de beschreven verbanden

repliceerbaar zijn in Nederland, waar een meer liberaal seksueel klimaat bestaat (Braeken, Rademakers & Reinders, 2002). Bovendien blijven jongens in de APA-studie geheel buiten beschouwing. Nederlandse cross-sectionele studies tonen slechts een verband aan met eerder seksueel actief worden of seksuele attitudes. Hierbij is onduidelijk wat de richting is van het gevonden verband: het is goed mogelijk dat jongeren die verder zijn op seksueel gebied, de seksueel getinte media-uitingen vaker opzoeken. Bovendien zijn dergelijke verbanden niet zonder meer negatief te noemen, omdat ze niets zeggen over seksueel risico of grensoverschrijding. Bij het beschikbare experimentele onderzoek is weliswaar wel duidelijk wat de kip is en wat het ei, maar er zijn slechts attitudes gemeten. Het is de vraag in hoeverre de gemeten attitudes zich laten vertalen in seksistisch of seksueel intimiderend gedrag.

1.2 Aanleiding

De Rutgers Nisso Groep is, samen met Movisie en het Nederlands Jeugd Instituut, in 2008 gestart met een verkennend onderzoek naar Seksualisering van de media en de effecten daarvan op jongeren. Het kwantitatieve onderzoek uit het rapport 'Seksualisering: reden tot zorg?' laat weinig sterke verbanden zien tussen het gebruik van geseksualiseerde media enerzijds en seksuele ervaring, seksueel (grensoverschrijdende) attitudes, zelfobjectivering of psychosociaal welzijn anderzijds. Omdat ook veel waarde werd gehecht aan de mening en perceptie van ouders met betrekking tot dit thema, verliep de werving voor deze studie via de ouders. Dit heeft er echter in geresulteerd dat vrijwel uitsluitend autochtone jongeren aan het onderzoek deelnamen, naar het zich laat aanzien met een relatief gunstige gezinsachtergrond.

Ter aanvulling op het onderzoek onder deze autochtone jongeren bestond daarom behoefte aan onderzoek onder jongeren uit diverse etnische groepen en met diverse gezinsachtergronden. Hiervoor werkten E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie, gezin en diversiteit, en de Rutgers Nisso Groep, kenniscentrum seksualiteit, samen door het uitzetten van een vragenlijst onder jongeren op scholen. Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in de gevolgen van seksualisering in de media op de opvattingen en het gedrag van jongeren uit verschillende etnische groepen.

1.3 Onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is een antwoord te geven op de volgende vragen:

1. Zijn er aanwijzingen voor een verband tussen seksualisering in de media en seksueel (grensoverschrijdend) gedrag of seksuele (grensoverschrijdende) attitudes?
2. Zijn er aanwijzingen voor een verband tussen seksualisering in de media en genderstereotiepe attitudes?
3. Zijn er aanwijzingen voor een verband tussen seksualisering in de media en indicatoren van psychosociaal welzijn, zoals depressie en eigenwaarde?
4. Welke (groepen) jongeren lopen het meeste risico?
5. Welke (risico- en beschermende) factoren spelen daarbij een rol?

1.4 Begrippenkader

In dit onderzoeksrapport worden verschillende begrippen gebruikt waarvan de betekenis niet altijd direct helder is. Deze begrippen worden in dit onderzoek als volgt gedefinieerd:

- *Objectivering*: een overmatige belangstelling voor iemands lichaam of uiterlijk, in combinatie met een beperkte aandacht voor andere persoonskenmerken (gevoelens, gedachten en vaardigheden).
- *Zelfobjectivering*: een overmatige belangstelling voor het eigen uiterlijk. Iemand heeft overmatig veel aandacht aan zijn/haar uiterlijk en hecht hier meer waarde aan dan aan de andere persoonskenmerken.
- *Seksualisering van de media*: de overmaat aan eenzijdige, genderstereotiepe en seksueel getinte uitingen in de media. Het gaat hier om zowel beelden (tv) als tekst (tijdschriften).
- *Genderstereotiepe*: volgens een algemeen geldend beeld van de sociale rollen van mannen en vrouwen, die in een samenleving heersen. De rollen worden veelal vereenvoudigd weergegeven.

1.5 Opbouw rapport

Voordat wordt ingegaan op de resultaten van het onderzoek zal allereerst de gebruikte methode beschreven worden: de werving en samenstelling van de steekproef en de gebruikte analysemethoden. Hierna volgt een beschrijving van de resultaten van de deelvragen, waarbij wordt ingegaan op mogelijke verschillen tussen jongens en meisjes met verschillende etnische achtergronden. Als eerste zal het mediagebruik van de jongeren besproken worden. Vervolgens komt de zelfobjectivering en het emotioneel welbevinden aan bod. Als derde zal ingegaan worden op de seksuele ervaringen en attitudes van de jongeren. Tot slot wordt besproken hoe jongeren tegen genderrollen aankijken. Waar mogelijk wordt ook de rol van de ouders, school en vrienden beschreven. Daarnaast zullen er verbanden worden gelegd tussen de verschillende deelonderwerpen. In het laatste hoofdstuk zetten we de belangrijkste uitkomsten op een rij en trekken we conclusies. Hier doen we ook aanbevelingen voor verder onderzoek en beleid.

2 Methode

In dit hoofdstuk staat beschreven hoe we te werk zijn gegaan. Allereerst beschrijven we de methode van werving en hoe de uiteindelijke steekproef is samengesteld. Daarna gaan we in op de vragen die aan de jongeren zijn voorgelegd en de manier waarop de antwoorden geanalyseerd zijn.

2.1 Werving

De onderzoeksvragen worden beantwoord door het uitzetten van een digitale vragenlijst onder jongeren op het voortgezet onderwijs. In december 2008 en januari 2009 zijn verschillende scholen benaderd om mee te werken aan dit onderzoek door tijdens de les de enquête in te laten vullen. De benaderde scholen zijn geselecteerd op basis van gegevens over de herkomst van hun leerlingen. Expliciet is gezocht naar scholen met relatief veel leerlingen met verschillende etnische achtergronden. Tevens is gekeken naar een evenwichtige verdeling van scholen in de diverse gemeentegroottes. Het onderzoek heeft hierdoor zowel betrekking op de grote steden als op kleinere plaatsen in Nederland. Op deze scholen is contact gelegd met docenten die seksuele voorlichting of aanverwante onderwerpen doceren, zodat het invullen van de vragenlijst paste binnen het vakgebied van de docent. Waar gewenst is een onderzoeker van E-Quality langsgegaan om de docenten en leerlingen te begeleiden bij het invullen van de vragenlijst.

Het merendeel van de benaderde scholen was enthousiast en wilde graag meewerken aan het onderzoek. Daarnaast is er via de internetcommunity van docenten verzorging op Diginet een oproep geplaatst voor docenten verzorging om mee te werken aan dit gekomen. Deze docenten vinden seksualisering van de maatschappij en het effect daarvan op jongeren een belangrijk onderwerp en besteden hieraan graag aandacht. Zij vinden het onderzoek goed passen binnen hun lessen over seksuele voorlichting. Daarnaast geven verschillende docenten aan graag te willen weten op welke manier de voorlichting beter aan kan sluiten bij de belevingswereld van de jongeren. Het invullen van de enquête vormt voor de leerlingen een mooie inleiding op het onderwerp. Daarnaast wordt er volgens de docenten op deze manier op een alternatieve manier aandacht besteed aan het onderwerp. Docenten die niet mee wilden werken aan het onderzoek gaven vooral het volle lesprogramma op als reden. Sommige docenten gaven aan dat het onderwerp seksualiteit pas later in het jaar aan de orde zou komen en het onderzoek op dit moment niet in het lespakket paste. Tot slot gaven sommige docenten aan te weinig faciliteiten te hebben om de digitale vragenlijst klassikaal in te kunnen laten vullen. Naast de scholen zijn via de e-mail, een website voor jongeren en een organisatie voor sociaal-cultureel werk individuele jongeren benaderd.

Scholen verspreid over heel Nederland hebben meegewerkt aan het onderzoek. Hierbij is gestreefd naar een gelijkmatige spreiding van leeftijd (12-17), opleidingsniveau (LWOO-VWO) en etniciteit (met extra aandacht voor de vijf grootste groepen in Nederland: autochtone leerlingen en leerlingen met een Antilliaanse, Surinaamse, Turkse en Marokkaanse achtergrond).

2.2 Steekproef

De vragenlijst is in totaal door 828 jongeren ingevuld, waarvan 320 (39%) jongens en 508 (61%) meisjes. Bijna de helft (47%) van de jongeren is autochtoon, 8% heeft een Turkse achtergrond, 16% een Marokkaanse, 7% een Surinaamse, 3% een Antilliaanse, 2% een

Indische, 8% valt onder de overige westerse allochtonen en 9% onder de overige niet-westerse allochtonen. Het overgrote deel van de jongeren uit etnische minderheidsgroepen behoort tot de tweede generatie. De jongeren zijn in de leeftijd van 12 tot 21 jaar, met een gemiddelde van 15 jaar. De grootste groep (53%) jongeren zit in de leeftijdscategorie van 14-15 jaar. De jongens en meisjes zijn gelijkmatig verdeeld over de leeftijdscategorieën. Wel valt op dat de jongens en meisjes met een Turkse en Marokkaanse achtergrond gemiddeld iets ouder zijn (16,3 jaar) in vergelijking met autochtone jongeren en de jongeren uit de Caribische etnische groepen (respectievelijk 14,6 en 14,5 jaar). Van de jongeren uit de steekproef zit 50% op het LWOO/VMBO, 36% op de Havo of het VWO, 4% volgt een gemengd leerjaar, 4% zit op het MBO en 8% doet iets anders (bijvoorbeeld werken of hoger onderwijs). De jongeren van Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse afkomst zijn gemiddeld iets lager opgeleid dan de autochtone jongeren. 50% van de jongeren is niet gelovig, 20% beschouwt zichzelf als Joods of Christelijk, 27% als Islamitisch en 3% van de jongeren hangt een ander geloof aan. Voor 58% van de jongeren die gelovig zijn opgevoed speelt het geloof een heel belangrijke rol.

2.3 Indeling in etnische groepen

Ondanks het grote aantal scholen dat is benaderd en het enthousiasme onder docenten en anderen om mee te werken aan het onderzoek, is het in de korte beschikbare onderzoeksperiode slechts ten dele gelukt om voldoende respondenten te werven. Voor de autochtone jongens en meiden en voor de meisjes van Marokkaanse, Turkse en Surinaamse afkomst zijn de aantallen groot genoeg om statistische toetsen op toe te kunnen passen en daarmee betrouwbare uitspraken te kunnen doen over verschillen tussen groepen. We hebben echter onvoldoende meisjes en jongens van Antilliaanse afkomst en jongens van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst kunnen vinden. Hoewel het in de visie van E-Quality van groot belang is om verschillende etnische groepen afzonderlijk te beschrijven, waren we door deze lagere aantallen gedwongen om groepen samen te voegen, aangezien het een kwantitatief onderzoek betreft, met als doel eventuele verschillen tussen groepen statistisch aan te tonen. Er is gekozen om de Turkse en Marokkaanse groepen samen te voegen, net als de Surinaamse en Antilliaanse. Aan die laatste groep zijn ook de paar respondenten van Dominicaanse en Kaapverdische herkomst toegevoegd. De jongeren met een andere niet-westerse etnische achtergrond zijn niet in de analyses meegenomen. Bij de analyse is wel steeds gekeken of er binnen de samengestelde groepen grote verschillen te zien zijn tussen de verschillende landen van herkomst. Waar grote verschillen gevonden zijn, worden ze bij elk thema beschreven in de tekst. Dit bleek slechts op weinig punten te zijn.

2.4 Concepten

Op basis van literatuuronderzoek zijn voor het voorgaande onderzoek (De Graaf et al., 2008) concepten geselecteerd met betrekking tot seksualisering in de media, kenmerken van jongeren die hiermee samen zouden kunnen hangen en de factoren die deze samenhang zouden kunnen versterken of verminderen. De vragenlijst die hieruit voortkwam is vrijwel geheel overgenomen in het huidige onderzoek, met enkele aanpassingen op basis van ervaringen uit het eerste onderzoek. In de vragenlijst werden de volgende (clusters van) concepten geoperationaliseerd:

- Persoonskenmerken (geslacht, leeftijd, etniciteit, opleiding, religie);
- Mediagebruik: televisie en computer op de kamer, consumptie van diverse tijdschriften, televisieprogramma's en websites;

- Perceptie van seksuele boodschappen en beelden: vindt men de beelden interessant, vergelijkt men zichzelf hiermee (identificatie) en hoe realistisch vindt men de mediabeelden (realisme);
- Zelfobjectivering: in hoeverre besteed men veel aandacht aan het uiterlijk, is er een cosmetische veranderingswens (mits gratis);
- Psychische en seksuele gezondheid (angst en depressie, zelfbeeld, tevredenheid met het uiterlijk, lijnen);
- Seksuele attitudes (houding ten aanzien van controversiële seks en grensoverschrijding);
- Seksueel (grensoverschrijdend) gedrag (ervaring met 'gewone' seks, controversiële seks (zoals breezerseks en cyberseks) en seks onder dwang);
- Gepercipieerde opvoeding (affectie en controle, seksuele opvoeding, media-opvoeding);
- Leeftijdsgenoten (sociale druk om media te gebruiken, seks te hebben en er goed uit te zien; bespreken van mediabeelden).

Voor een overzicht van de gebruikte concepten wordt verwezen naar bijlage 2. Beschrijvingen van operationalisering van deze concepten zijn te vinden in bijlage 3. De vragenlijst werd uitsluitend in digitale vorm afgenomen.

2.5 Analysemethoden

Er zijn verschillende statistische technieken gebruikt. Ten eerste werden verschillen tussen groepen met verschillende etnische achtergronden nagegaan. In geval van percentages werden deze verschillen getoetst met een χ^2 -toets. Bij het vergelijken van gemiddelden werd gebruik gemaakt van de variantie-analyse (ANOVA). Wanneer een percentage of gemiddelde in de ene groep hoger is dan in de andere groep, wordt dit in de tabellen aangegeven met een ▲. Hierbij wordt een significantiewaarde van .05 gehanteerd. Dit betekent dat de kans dat de gevonden verschillen op toeval berusten kleiner is dan 5%. Dit onderzoek draait echter vooral om verbanden, bijvoorbeeld tussen het kijken naar programmatypes die seksualiserend kunnen zijn en zelfobjectivering. Dergelijke verbanden zijn nagegaan met Pearson's product-moment correlatie, steeds voor jongens en meisjes met verschillende etnische achtergronden apart. Omdat we ook wilden kijken of er sprake is van samenhang als alle 'verklarende' factoren tegelijkertijd worden gezien, is daarnaast ook een multivariate analyse techniek gebruikt, namelijk multiple regressie. Dit is ook gedaan om vergelijkbaarheid met het eerste onderzoek te vergroten. In de tabellen die de resultaten van de multiple regressie laten zien, is te zien wat de unieke samenhang tussen een verklarende variabele en uitkomstmaat. Dit is uitgedrukt in een *B*-waarde. Een positieve correlatie of *B* duidt op een positief verband, een negatieve correlatie of *B* op een negatief verband. Naarmate een correlatie of *B* dichter bij -1 of +1 ligt, is een gevonden verband sterker. In het hele rapport is een significantiewaarde van .05 gehanteerd. Dit betekent dat de kans dat de gevonden verschillen op toeval berusten kleiner is dan 5%.

3 Mediagebruik

In dit hoofdstuk gaan we in op het hebben van een tv of computer op de eigen kamer, op de voorkeur voor specifieke televisieprogramma's, tijdschriften of websites, en op verschillen tussen etnische groepen in het gebruik hiervan. Ook wordt gekeken naar de rol die vrienden, ouders en school kunnen spelen bij het gebruik en de perceptie van verschillende media.

3.1 Mediabezit

Het mediabezit onder jongeren is hoog; ze hebben vaak een tv en computer met internet op hun kamer. Jongens hebben vaker een tv op de kamer dan meisjes. Binnen de meidengroep hebben meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst relatief zelden, en Nederlandse meiden relatief vaak een televisie op de eigen kamer. Bij jongens worden er geen grote verschillen gevonden in mediabezit.

Tabel 3.1 Mediabezit (%)

	Jongens	Meisjes
TV op eigen kamer		
Nederlands	77,9	69,7 ▲
Turks/Marokkaans	62,8	41,3 ▼
Surinaams/Antilliaans	74,1	68,9
Computer op eigen kamer		
Nederlands	70,0	63,3
Turks/Marokkaans	69,8	68,3
Surinaams/Antilliaans	74,1	55,7
n	266	435

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes

3.2 Favoriete media-uitingen

Opvallend is hoe sterk elke top 5 van tv-programma's bij de verschillende etnische groepen overeenkomt. Jensen, de Gouden kooi en A shot at love with Tila Tequila komen in de top 5 van alle groepen jongens voor. Bij meisjes staat in elke groep America's next top model op 1, en Extreme make-over en De gouden kooi komen ook in elke top 5 terug.

Tabel 3.2 Top 5 van tv-programma's

	Nederlands	Turks/Marokkaans	Surinaams/Antilliaans
Jongens			
1	Jensen	De gouden kooi	De gouden kooi
2	Try before you die	Jensen	A shot at love
3	De gouden kooi	America's next top model	Jensen
4	Spuiten & slikken	A shot at love	America's next top model
5	A shot at love	Beauty & the nerd	The X-effect

Vervolg Tabel 3.2 Top 5 van tv-programma's

	Nederlands	Turks/Marokkaans	Surinaams/Antilliaans
Meisjes			
1	America's next top model	America's next top model	America's next top model
2	Extreme make-over	Extreme make-over	A shot at love
3	De gouden kooi	De gouden kooi	De gouden kooi
4	Beauty & the nerd	Beauty & the nerd	Extreme make-over
5	GTST	A shot at love	GTST

In het algemeen kijken meisjes gemiddeld vaker naar beautyprogramma's (zoals America's Next Top Model), waarvan meiden en jongens van Surinaamse en Antilliaanse afkomst het meest in vergelijking met de totale groep meisjes. Ook kijken zowel jongens als meisjes met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond relatief vaak naar TMF of MTV; Turkse en Marokkaanse meisjes en autochtone jongens het minst. Sensatieprogramma's (zoals Jensen en Spuiten en Slikken) worden iets vaker door jongens bekeken dan door meisjes. Binnen de meidengroep zijn het vooral de autochtone meisjes die hier naar kijken. Meisjes en jongens met een Marokkaanse of Turkse achtergrond kijken hier relatief zelden naar.

Tabel 3.3 Verschillen in mediagebruik (gemiddelde op 5-puntsschaal)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
kijken naar beautyprogramma's	1,5	1,6	1,7	2,1	2,1	2,4
kijken naar tmf/mtv	1,6▼	1,6	2,2▲	1,8	1,8▼	2,3▲
kijken naar sensatieprogramma's	2,5	1,9▼	2,5	2,2▲	2,0▼	2,2
lezen van lief en leedbladen	1,1	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2
lezen van glossy's	1,1	1,2	1,1	2,0	1,7▼	1,8
lezen van mannenbladen	1,8	2,0	1,8	1,2	1,1	1,2
gebruik van informatieve sites	1,1	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1
gebruik van sensationele sites	1,4	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1
gebruik van profielsites	2,1▼	2,2	2,6▲	2,4	2,2▼	2,6▲
n	181	38	22	253	96	56

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

Door jongens worden de Autoweek, de Playboy en de Voetbal International nog met enige frequentie bekeken in alle drie de groepen, verder lezen jongens nauwelijks tijdschriften. In alle meidengroepen staat de Girlz op 1, gevolgd door de Cosmo Girl en de Hitkrant. Wat internetgebruik betreft is de top 3 voor bijna alle groepen en voor zowel jongens als meisjes hetzelfde: youtube.nl staat op nummer 1, gevolgd door hyves en msn. Alleen voor jongens van Marokkaanse en Turkse afkomst is msn.nl iets populairder dan hyves. Profielsites zoals hyves worden het vaakst gebruikt door jongens en meisjes met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond, en het minst door autochtone jongens en meisjes met een Marokkaanse of Turkse achtergrond. Sensationele en informatieve sites worden weinig gebruikt door alle groepen jongens en meiden. Onder informatieve sites zijn bijvoorbeeld ook sites als Marokko.nl, Indian Feelings.nl en Hababam.nl opgenomen.

3.3 Seksueel getinte beelden

Jongens maken veel vaker gebruik van seksueel getinte beelden dan meisjes. Een uitzondering vormt het lezen over seks in een tijdschrift; jongens en meisjes doen dit ongeveer even vaak.

Tabel 3.4 Gebruik van seksueel getinte beelden (% wel eens in afgelopen half jaar)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
een seksblaadje of pornoboekje bekeken	62,4	60,5	77,3	17,4	14,6	25,0
iets over seks gelezen in een tijdschrift	71,3	63,2	72,7	73,9▲	58,3▼	64,3
naar een seksfilm op televisie gekeken	61,9	63,2	81,8	22,9	21,9	25,0
naar een pornovideo of dvd gekeken	44,8	55,3	68,2	8,3	9,4	12,5
op internet een x-rated muziekclip bekeken	58,6	60,5	68,2	28,9	27,1	25,0
een pornosite bekeken	70,2	68,4	77,3	12,6	20,8	10,7
n	181	38	22	253	96	56

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes

Naast verschillen tussen jongens en meisjes in het gebruik van seksueel getinte beelden, zijn er ook, meestal kleine, verschillen binnen de (samengestelde) etnische groepen (tabel 3.4). Gemiddeld is het gebruik van seksueel getinte beelden onder Surinaamse en Antilliaanse jongens het hoogst in vergelijking met de totale groep jongens. Ze kijken bijvoorbeeld vaker naar een seksfilm op televisie en hebben vaker een seksblaadje, pornoboekje of pornosite bekeken. Binnen de meidengroep lezen meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst het minst vaak iets over seks in een tijdschrift, Nederlandse meiden het vaakst. Het gebruik van seksueel getinte beelden is over het algemeen wat lager onder Turkse en Marokkaanse meiden in vergelijking met de andere meiden.

3.4 Waardering en perceptie van media

Niet verwonderlijk vinden jongens het gemiddeld leuker om beelden van sexy vrouwen te zien dan meisjes, en vinden meisjes het juist leuker om beelden van sexy mannen te zien dan jongens (zie bijlage 3 voor de specifieke vragen die hier zijn gesteld). De waardering van sexy vrouwen door jongens is wel hoger dan de waardering van sexy mannen bij meisjes. Meiden van Surinaamse en Antilliaanse herkomst hebben gemiddeld de meeste interesse om sexy mannen te zien, Marokkaanse en Turkse meiden gemiddeld het minst. Jongens uit de verschillende etnische groepen verschillen gemiddeld weinig van elkaar als het gaat om de interesse in het zien van sexy vrouwen.

Vergeleken met meisjes percipiëren jongens mediabeelden gemiddeld als meer realistisch (ze denken vaker dat het 'echt' is wat ze zien) en meer relevant (ze vinden vaker dat ze iets aan de beelden hebben, bijvoorbeeld dat ze er iets van kunnen leren). Dertig procent van de jongens en acht procent van de meiden vindt bijvoorbeeld dat je veel over seks kunt leren door naar porno te kijken. Meisjes identificeren (vergelijken) zichzelf daarentegen vaker met mediabeelden dan jongens. Binnen de groep jongens vergelijken autochtone jongens zichzelf gemiddeld het minst vaak met mediabeelden. De verschillende etnische groepen verschillen niet van elkaar wat betreft de mate waarin ze de beelden realistisch of relevant vinden.

Tabel 3.5 Verschillen op waardering en perceptie (gemiddelde op 5-puntsschaal)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
realisme en relevantie van mediabeelden	2,3	2,5	2,8	2,0	2,1	2,3
interesse in sexy mannen	2,1	2,2	2,0	3,1	2,8▼	3,1▲
interesse in sexy vrouwen	3,6	3,4	3,5	2,3	2,2	2,2
identificatie met mediabeelden	1,5▼	1,7	1,9	1,8	1,6	1,7

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

3.5 Rol van anderen

Ouders

Nagegaan is of de ouders (volgens de jongeren) aandacht besteden aan media-opvoeding, in dit onderzoek vooral gemeten aan de hand van het stellen van regels rondom mediagebruik en het leveren van kritiek en commentaar op mediabeelden (zie tabel 3.6). Jongens en meisjes verschillen niet van elkaar in de mate waarin de ouders dit doen. Turkse en Marokkaanse jongens en meiden krijgen gemiddeld de meeste mediaopvoeding, autochtone jongens en meisjes het minst.

Tabel 3.6 Mediaopvoeding (%)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
uitleggen dat je informatie in tijdschriften niet altijd kunt vertrouwen met jou praten over	59,1	61,2	65,5	61,2	57,4	60,9
het maken van afspraakjes via internet	42,0▼	61,2▲	55,2	71,3▲	54,8▼	56,3
zeggen dat je te lang achter de computer of TV zit	80,8	93,9▲	75,9	84,0	79,1	84,4
zeggen dat je bepaalde TV programma's niet mag zien	37,8▼	69,4▲	44,8	40,7▼	55,7▲	48,4
kritiek geven op wat er in muziekclips gebeurt	23,3▼	57,1▲	27,6	36,6▼	51,3▲	37,5
zeggen dat sommige TV programma's een slecht voorbeeld geven	45,1▼	81,6▲	51,7	53,0▼	68,7▲	60,9
zeggen dat je een bepaald tijdschrift niet mag lezen	18,1▼	44,9▲	31,0	15,7	21,7	20,3
commentaar geven op de beelden van sexy vrouwen in reclames	30,6▼	61,2▲	31,0	43,3	60,0▲	37,5
commentaar geven op artikelen over relaties en seks in tijdschriften	23,8▼	53,1▲	34,5	35,1	40,0	43,8
n	181	38	22	253	96	56

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

Vrienden en leeftijdsgenoten

Aan de jongeren is gevraagd of ze druk ervaren van vrienden om bepaalde media te gebruiken. Dit gaat vaak in de vorm van tips ('je vertellen wanneer je muziekclips met bloot kunt zien') of het laten blijken van waardering voor bepaalde beelden ('je zeggen dat het leuk is om porno sites te bezoeken'). Jongens ervaren deze druk gemiddeld sterker dan meisjes, maar tussen jongens en meisjes met verschillende etnische achtergronden bestaan geen grote verschillen wat deze vorm van 'peer pressure' betreft.

School

Ongeveer tweederde van de jongens en een iets kleiner deel van de meisjes heeft op school in de les wel eens gehoord dat seks in het echt heel anders is dan op televisie of op internet. Caribische jongens en Marokkaanse en Turkse meisjes horen dit relatief zelden, Nederlandse meisjes juist relatief vaak.

4 Lichaamsbeeld en zelfobjectivering

Dit hoofdstuk gaat in op zelfobjectivering (hier gedefinieerd als overmatige aandacht voor het eigen uiterlijk) en lichaamsbeeld. Bij dit laatste maken we onderscheid tussen de mate waarin men zelf tevreden is over het uiterlijk (intern lichaamsbeeld) en hoe men denkt dat anderen het uiterlijk beoordelen (extern lichaamsbeeld).

4.1 Tevreden of niet

Over het algemeen besteden zowel jongens als meisjes veel (overmatige) aandacht aan het uiterlijk, maar meisjes zijn hier nog meer mee bezig dan jongens. Ongeveer de helft van de jongens en meer dan viervijfde van de meisjes kijkt bijvoorbeeld altijd even in de spiegel voor ze de deur uit gaan en ongeveer tweevijfde van de jongens en tweederde van de meisjes vindt het belangrijk om er altijd goed uit te zien. Gemiddeld verschillen de etnische groepen niet in de mate van zelfobjectivering, maar op sommige punten zijn wel verschillen te zien. Het zijn dan vooral de jongens van Marokkaanse en Turkse afkomst en Surinaamse en Antilliaanse meisjes die veel aandacht aan het uiterlijk besteden. Zo voelt 38% van de Marokkaanse en Turkse jongens zich onzeker als de persoonlijke verzorging niet goed is en controleert 49% van deze groep het uiterlijk wanneer ze maar kunnen. Bij de meiden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst is dit zelfs 70%, en van deze groep zegt 64% dat ze liever kleren dragen die super goed staan dan die lekker zitten.

Tabel 4.1 Zelfobjectivering (%)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
voor ik de deur uit ga kijk ik altijd hoe ik eruit zie	45,0	59,5	54,5	80,2	83,5	89,3
ik draag alleen kleren waarvan ik zeker weet dat ik daarmee op mijn best overkom	30,0	43,2	45,5	48,0 ▼	61,5	73,2 ▲
ik controleer mijn uiterlijk in de spiegel wanneer ik maar kan	19,4 ▼	48,6 ▲	27,3	44,4 ▼	60,4	69,6 ▲
voordat ik uitga heb ik meestal veel tijd nodig om er goed uit te zien	16,7	27,0	31,8	56,7	51,6	62,5
ik vind het belangrijk dat ik er altijd goed uitzie	41,1	51,4	31,8	62,3	65,9	75,0
ik voel me onzeker als mijn persoonlijke verzorging niet goed is	20,6 ▼	37,8 ▲	36,4	42,5	46,2	41,1
ik vind het belangrijker dat mijn kleding me super goed staat, dan dat het lekker zit	25,6	37,8	45,5	35,3 ▼	41,8	64,3 ▲
ik vind het erg belangrijk wat mensen van mijn uiterlijk vinden	17,8 ▼	35,1 ▲	31,8	34,5	31,9	39,3
ik besteed veel aandacht aan mijn kapsel	26,1	29,7	27,3	38,9 ▼	41,8	69,6 ▲
ik probeer mijn uiterlijk altijd te verbeteren	32,2	29,7	40,9	42,9	45,1	53,6
n	180	37	22	252	91	56

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

Jongens zijn gemiddeld iets meer tevreden over hun uiterlijk dan meisjes. Meisjes verwachten vaker dat anderen hun uiterlijk positief zullen beoordelen. Binnen de verschillende etnische groepen zijn daarnaast ook verschillen (zie bijlage 3, tabel 2). Binnen de meidengroep zijn meiden met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond gemiddeld het meest tevreden over hun uiterlijk. Autochtone meisjes zijn gemiddeld het minst tevreden over hun uiterlijk en verwachten een minder positieve beoordeling over hun uiterlijk door anderen.

Jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst zijn het meest tevreden met hun uiterlijk en verwachten vaker dat anderen hun uiterlijk positief zullen beoordelen.

4.2 Moeite doen om er goed uit te zien

Meiden lijnen vaker dan jongens, ook bij een te laag of normaal gewicht. Een kwart van de meisjes lijnt regelmatig tegenover nog geen tiende van de jongens. Ook zouden meer meiden dan jongens een cosmetische ingreep overwegen als het gratis zou zijn (de helft van de meisjes tegenover iets minder dan een derde van de jongens). Jongens sporten daarentegen gemiddeld iets vaker voor een goed uiterlijk dan meisjes.

Tabel 4.2 Lijnen, sporten, cosmetische chirurgie (%)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
regelmatig lijnen	7,2	13,5	4,5	24,8	22,8	27,3
regelmatig lijnen bij te laag/ normaal gewicht	3,4	11,5	5,9	22,5	17,2	20,9
regelmatig sporten voor een goed uiterlijk	61,7	62,2	68,2	62,4▲	25,0▼	49,1
overweegt cosmetische ingreep indien gratis	29,4	40,5	36,4	50,6	39,1	56,4
n	180	37	22	250	92	55

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

Binnen de meidengroep sporten meiden met een Nederlandse achtergrond relatief veel voor een goed uiterlijk, Turkse en Marokkaanse meiden relatief weinig. Meisjes van Turkse afkomst lijken dit nog iets minder vaak te doen dan meisjes van Marokkaanse afkomst. Turkse meisjes lijken in het algemeen het minst bezig met hun lichaam, vergeleken met de andere meisjes. Hoewel er geen grote verschillen zijn binnen de jongensgroep, lijken de Turkse en Marokkaanse jongens wat meer met hun uiterlijk bezig te zijn dan de andere jongens.

4.3 Verbanden met mediagebruik

In bijlage 4, tabel 2 is te zien dat zelfobjectivering (hier gedefinieerd als overmatig veel aandacht voor het eigen uiterlijk) verbanden vertoont met gebruik van allerlei typen media. Het kijken naar beauty-, sensatie en muziekzenderprogramma's en het surfen op profielsites speelt vooral voor autochtone jongens en meiden en jongens van Marokkaanse en Turkse afkomst een rol. Het lezen van glossy's hangt voor alle groepen, met uitzondering van de Surinaamse en Antilliaanse jongens, samen met een grotere mate van aandacht voor het eigen uiterlijk. Voor autochtone en Marokkaanse en Turkse meiden geldt ditzelfde voor het lezen van de lief- en leedbladen (Flair, Viva, Libelle). Daarnaast speelt pornogebruik bij de autochtone jongens en jongens en meiden van Marokkaanse en Turkse afkomst een rol. Autochtone en Marokkaanse en Turkse jongens besteden meer aandacht aan het eigen uiterlijk wanneer ze meer interesse hebben voor mannelijke en vrouwelijke lustobjecten, wanneer ze mediabeelden meer realistisch en relevant vinden en wanneer ze zichzelf hier sterker mee vergelijken. Bij autochtone en Marokkaanse en Turkse meisjes worden vergelijkbare verbanden gevonden met interesse in sexy mannen en identificatie met mediabeelden. Wat tevredenheid over het eigen uiterlijk en de perceptie van wat anderen van het uiterlijk vinden betreft, worden vooral voor jongens van Marokkaanse en Turkse afkomst verbanden gevonden met mediagebruik. Jongens die vaker televisie kijken, tijdschriften lezen en porno gebruiken, zijn meer tevreden over het eigen uiterlijk en denken ook dat anderen hun uiterlijk positiever beoordelen. Hier wordt de aanname dat de

confrontatie met de geïdealiseerde rolmodellen jongeren onzeker maakt over het eigen uiterlijk, dus niet bevestigd (bijlage 4, tabellen 3 en 4).

Wanneer alle factoren die samenhangen met zelfobjectivering of lichaamsbeeld tegelijkertijd in ogenschouw worden genomen, voor alle etnische groepen bij elkaar, blijken vier mediatypen een unieke rol te spelen (zie bijlage 4, tabel 16). Jongens die vaker naar sensatieprogramma's kijken (zoals Jensen of Spuiten en Slikken) hebben vaker overmatig veel aandacht voor het eigen uiterlijk. Jongens die vaker naar MTV of TMF of porno kijken, zijn zelf meer tevreden over het eigen uiterlijk. Meisjes die vaker naar MTV of TMF kijken en die vaker een profielsite bezoeken, denken dat anderen hun uiterlijk positiever beoordelen. Meisjes die vaker naar porno kijken hebben zowel een positiever intern als positiever extern lichaamsbeeld.

4.4 Rol van vrienden

In de vriendenkring van jongens wordt seksuele ervaring en een mooi uiterlijk iets belangrijker gevonden dan in de vriendenkring van meisjes. Dit verschil zit vooral in de waarde die er gehecht wordt aan een gespierd uiterlijk (28% van de jongens zegt dat dit in de vriendenkring belangrijk is, tegenover 11% van de meisjes) en het hebben van seksuele ervaring. Jongens en meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst geven wat vaker aan dat het in hun vriendenkring belangrijk wordt gevonden om er goed uit te zien dan jongens en meisjes met andere etnische achtergronden. Turkse en Marokkaanse meisjes geven ook relatief vaak aan dat slank zijn belangrijk is. Vooral Marokkaanse jongens en meisjes springen er wat dit betreft uit. Meisjes van Surinaamse en Antilliaanse afkomst zeggen juist zelden dat vrienden het belangrijk vinden om slank te zijn (tabel 4.3). Autochtone meisjes voelen de minste druk uit hun vriendenkring om er goed uit te zien (meestal in de vorm van 'tips' om het uiterlijk te verbeteren). Bij jongens is de druk om er goed uit te zien gemiddeld het grootst bij jongens met een Turkse of Marokkaanse achtergrond en het laagst bij autochtone jongens (zie bijlage 3, tabel 3).

Tabel 4.3 Belang van seks en uiterlijk in vriendenkring (%)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
belangrijk om er goed uit te zien	43,8▼	68,1▲	66,7	55,8▼	71,3▲	62,3
belangrijk om er sexy uit te zien	26,6	31,9	37,0	21,1	18,5	31,1
belangrijk om slank te zijn	22,4	23,4	22,2	26,4	34,3▲	14,8▼
belangrijk om gespierd te zijn	25,0	38,3	33,3	9,4	13,0	16,4
belangrijk om seks te hebben	9,4▼	31,9▲	25,9	6,4	7,4	18,0▲
n	192	47	27	265	108	61

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

Vrienden spelen vooral een rol als het gaat om de mate waarin men aandacht besteedt aan het uiterlijk en de perceptie van de beoordeling van het uiterlijk door anderen. Er worden niet veel verbanden gevonden tussen kenmerken van vrienden en de eigen tevredenheid met het uiterlijk (bijlage 4, tabellen 2, 3 en 4). Voor autochtone en Marokkaanse en Turkse jongens en meiden en Surinaamse en Antilliaanse meiden hangt het praten met vrienden over seks en het ervaren van druk uit de vriendengroep op seksuele ervaring, uiterlijk en mediaconsumptie, samen met een sterkere overmaat van aandacht voor het eigen uiterlijk. Druk op mediaconsumptie vertoont eenzelfde samenhang voor de jongens van Surinaamse en Antilliaanse afkomst. Deze kenmerken van de vriendengroep hangen daarnaast

wisselend (niet in alle etnische groepen even sterk) samen met de perceptie dat de omgeving het uiterlijk positief beoordeeld.

Wanneer alle factoren die samenhangen met zelfobjectivering of lichaamsbeeld tegelijkertijd in ogenschouw worden genomen, voor alle etnische groepen bij elkaar, blijkt voor de mate van zelfobjectivering vooral uit te maken hoe belangrijk seks en uiterlijk worden gevonden in de vriendengroep en of jongeren druk ervaren van vrienden om het uiterlijk te verbeteren. Meisjes die vaker met vrienden over seks praten besteden ook meer aandacht aan het uiterlijk, en hebben het gevoel dat anderen hun uiterlijk positiever waarderen. De perceptie dat uiterlijk belangrijk is in de vriendengroep, hangt bij meisjes samen met een positief intern lichaamsbeeld en bij jongens met een positief extern lichaamsbeeld (bijlage 4, tabel 16).

4.5 Rol van ouders

De rol van ouders in de mate waarin jongeren aandacht besteden aan het uiterlijk is niet eenduidig, maar ouders lijken wel een grote rol te spelen bij de mate waarin jongeren tevreden zijn met het eigen uiterlijk, of het gevoel hebben dat anderen het uiterlijk positief beoordelen. Vooral voor autochtone jongens kunnen ouders een grote rol spelen. Wanneer de ouders meer steun geven, meer weten over hun kind en vaker over seksualiteit praten, hebben autochtone jongens een positiever lichaamsbeeld, zowel intern als extern. Seksuele opvoeding hangt ook positief samen met het lichaamsbeeld van Marokkaanse en Turkse jongens en meiden en Surinaamse en Antilliaanse meiden. Alleen voor autochtone meiden worden negatieve verbanden gevonden: zij zijn juist minder tevreden over het eigen uiterlijk wanneer de ouders meer van hen weten en meer aan mediaopvoeding doen. Wanneer alle factoren die samenhangen met zelfobjectivering of lichaamsbeeld tegelijkertijd in ogenschouw worden genomen, voor alle etnische groepen bij elkaar, worden geen verbanden met seksuele opvoeding en mediaopvoeding gevonden, alleen met steun en kennis (bijlage 4, tabellen 2, 3 en 4).

5 Psychosociaal welzijn

Dit hoofdstuk gaat in op de mate waarin de media, vrienden en ouders een rol spelen bij emotionele problemen (gevoelens van somberheid, angst, eenzaamheid) en eigenwaarde.

5.1 Emotionele problemen en eigenwaarde

Meisjes vertonen gemiddeld iets meer internaliserend probleemgedrag (angst en depressie) en hebben gemiddeld een iets lagere eigenwaarde dan jongens (zie bijlage 3, tabel 2). Tussen deze factoren bestaat een matig negatief verband, zowel bij jongens als meisjes. De eigenwaarde van autochtone meisjes is relatief laag, en die van meisjes van Surinaamse en Antilliaanse afkomst relatief hoog in vergelijking met de andere meisjes (en even hoog of hoger dan de eigenwaarde van jongens). Jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst hebben een iets lagere eigenwaarde dan de andere jongens en vertonen iets meer internaliserend probleemgedrag.

5.2 Verbanden met mediagebruik

Mediagebruik (en dan in het bijzonder televisiegebruik en het lezen van de bladen met een vrouwelijke doelgroep) hangt eigenlijk alleen voor de jongens van Marokkaanse en Turkse afkomst samen met (internaliserende) emotionele problemen. Met eigenwaarde worden voor de Surinaamse en Antilliaanse meiden positieve verbanden gevonden met het kijken naar beautyprogramma's en muziekzenderprogramma's (tmf en mtv).

Naarmate Nederlandse jongens aangeven dat ze mediabeelden realistischer en relevanter vinden, hebben ze meer emotionele problemen en minder eigenwaarde. Jongens en meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst die zichzelf meer vergelijken met mediabeelden hebben meer emotionele problemen, en Nederlandse meisjes die dit doen voelen zich minder zeker van zichzelf. Zoals alle hier beschreven verbanden kan de richting van dit verband niet worden vastgesteld. Het kan dus ook goed zijn dat jongeren die minder zeker zijn van zichzelf of emotioneel minder lekker in hun vel zitten, zich meer aantrekken van de mediabeelden die ze zien (bijlage 4, tabellen 5 en 6).

5.3 Rol van vrienden

Wanneer autochtone en Marokkaanse en Turkse jongens druk ervaren vanuit de vriendenkring om er goed uit te zien en om bepaalde media te gebruiken, rapporteren ze vaker gevoelens als angst en somberheid. Voor jongens van Marokkaanse en Turkse afkomst is dat ook het geval als het in de vriendengroep belangrijk wordt gevonden om seksueel ervaren te zijn en er goed uit te zien.

5.4 Rol van ouders

Wat emotioneel welzijn betreft spelen de ouders een belangrijke rol, belangrijker bijvoorbeeld dan bij seksueel gedrag en attitudes. Steun van de ouders hangt voor autochtone jongens en meiden samen met minder emotionele problemen, en voor jongens en meiden met verschillende etnische achtergronden met meer eigenwaarde. Kennis van het gaan en staan van de kinderen hangt voor autochtone meiden samen met minder emotionele problemen en meer eigenwaarde. Dat laatste geldt ook voor autochtone jongens, Surinaamse en Antilliaanse jongens en Marokkaanse en Turkse meiden. Vreemd genoeg hangt meer media-

opvoeding voor autochtone en Marokkaanse en Turkse jongens samen met meer emotionele problemen en voor Surinaamse en Antilliaanse jongens met minder eigenwaarde.

6 Seksualiteit

Dit hoofdstuk beschrijft de manier waarop de geënquêteerde jongeren met seksualiteit omgaan: de mate waarin ze geïnteresseerd zijn in seks en ervaring hebben met seks en grensoverschrijdend seksueel gedrag en hoe ze over seksualiteit denken (hun attitudes of opvattingen). Vervolgens gaan we in op de invloed die leeftijdgenoten en vrienden hebben, als het gaat om seksueel gedrag en opvattingen over seks en op de vraag of men van ouders en/of school opvoeding en voorlichting krijgt over seks.

6.1 Seksuele interesse en gedrag

Meisjes hebben gemiddeld minder interesse in seks dan jongens (zie bijlage 3, tabel 2). De autochtone meisjes zijn meer geïnteresseerd in seks dan de meisjes in de andere groepen, de meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst zijn het minst geïnteresseerd. Bij de jongens lijken de Surinaamse en Antilliaanse jongens het meest geïnteresseerd, maar dit is niet een heel sterk (significant) verschil. Een zelfde beeld zien we bij de seksuele ervaring. Het verschil tussen interesse en ervaring is bij de ene groep groter dan bij de andere: vooral van de autochtone jongens en de Turkse en Marokkaanse meisjes is een deel wel geïnteresseerd in seks, maar doet hier (nog) weinig of niet aan.

Tabel 6.1 Seksuele ervaring (% ooit gedaan)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
verkering	88,8	88,2	100,0	86,1▲	66,3▼	83,0
zoenen	71,2	60,6	90,9	68,6▲	48,9▼	68,6
voelen en strelen	61,2▼	69,7	87,0▲	55,2	39,1▼	60,0
schuren	67,8	65,7	86,4	70,2▲	33,7▼	71,4
geslachtsgemeenschap	25,5	31,4	50,0▲	22,4▲	11,7▼	13,7
homoseksueel contact*	1,7	8,3	4,8	2,1	4,3	1,9
n	178	34	24	252	92	53

* Aantallen per cel te klein om verschillen te kunnen toetsen

▲ Percentage relatief hoog, gegeven het percentage in de totale groep jongens of meisjes

▼ Percentage relatief laag, gegeven het percentage in de totale groep jongens of meisjes

In tabel 6.1 is te zien dat de meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst duidelijk minder ervaring hebben met seksualiteit dan de andere meisjes. Bij de Marokkaanse meiden zien we wel iets vaker dan bij de Turkse groep dat ze wel eens beperkt lichamelijk contact, zoals strelen/voelen en 'schuren' (een manier van dansen waarbij de jongen zijn kruis tegen de billen van het meisje aanwrijft), hebben gehad. Onder de autochtone meisjes is de groep die ervaring heeft met verkerking, zoenen, 'schuren' en geslachtsgemeenschap iets groter dan bij de andere etniciteiten.

De Surinaamse en Antilliaanse jongens hebben meer ervaring met voelen en strelen en met geslachtsgemeenschap dan de andere jongens. Ook op veel van de andere vlakken lijken ze meer ervaring te hebben, maar die verschillen zijn minder sterk (niet significant). Seks met iemand van hetzelfde geslacht is genoemd door 17 jongeren (van de ruim 600). Deze groep is zo klein, dat verschillen naar etnische achtergrond hier niet zijn te toetsen.

Tabel 6.2 Ervaring met controversieel of grensoverschrijdend gedrag (% ooit gedaan)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
seks om de seks*	11,9	22,2	22,7	7,8	6,5	4,0
seks met iemand die je net kende*	12,9	22,2	26,1	6,1	6,5	2,0
zelf gedwongen*	5,1	13,9	0,0	11,6	9,8	8,3
iemand anders gedwongen*	5,2	8,3	4,3	1,2	3,3	2,0
iets gekregen voor seks*	2,9	11,1	0,0	1,7	3,2	0,0
iets gegeven voor seks*	2,9	13,5	4,3	0,8	1,1	2,0
cyberseks*	6,9	10,8	0,0	0,8	3,2	2,0
n	178	34	24	252	92	53

▲ Percentage relatief hoog, gegeven het percentage in de totale groep jongens of meisjes

▼ Percentage relatief laag, gegeven het percentage in de totale groep jongens of meisjes

* Aantallen per cel te klein om verschillen te kunnen toetsen

Grensoverschrijdend en controversieel gedrag (dat wil zeggen: gedrag dat niet algemeen geaccepteerd is), zien we bij slechts een klein deel van de onderzochte groep. Het meest voorkomend zijn dan nog de 'losse' vormen van seks, zoals 'seks om de seks' of seks met iemand die je nog maar net kent. Vooral jongens geven nog redelijk vaak aan dat ze zoiets wel eens gedaan hebben. Onder meisjes is vooral het aantal meisjes dat aangeeft ooit gedwongen te zijn tot seks nog relatief hoog: respectievelijk 12, 10 en 8% van de autochtone, Marokkaanse en Turkse, en Surinaamse en Antilliaanse meiden heeft hier ervaring mee. Ook geven enkele meiden aan dat zij zelf iemand anders tot seks gedwongen hebben of iets gegeven hebben voor seks.

6.2 Opvattingen over seksualiteit

Jongens scoren hoger op een permissieve attitude, dus het goedkeuren van 'seks om de seks', seks met veel verschillende partners of seks met iemand die je niet zo goed kent, dan meisjes. Bij de meisjes zien we een duidelijk verschil tussen autochtone meisjes en meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst: autochtone meisjes vinden dit gedrag duidelijk vaker acceptabel (zie bijlage 3, tabel 3). Tussen de jongensgroepen zijn de verschillen minder sterk (en niet significant).

Jongens vinden vaker dan meisjes dat ze (zelf) grensoverschrijdend seksueel gedrag zouden mogen vertonen. Het gaat dan bijvoorbeeld om vreemdgaan, seks in ruil voor geld of iets anders, een onbekende in de billen knijpen, iemand onder druk zetten om seks te krijgen of borsten of geslachtsdelen voor de webcam laten zien. Autochtone meisjes vinden dit vaker acceptabel dan meisjes met andere etnische achtergronden.

Bij de jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst zien we duidelijk meer schaamte en schuldgevoel over het hebben van seksuele gevoelens. De Surinaamse en Antilliaanse jongens hebben dit veel minder. Bij de meisjes hebben de autochtone meiden het minst last van schaamte over hun seksuele gevoelens.

De meisjes (en dan vooral de Turkse en Marokkaanse meisjes) zijn behoudender qua opvattingen dan de jongens. Ze vinden vaker dat een meisje of jongen die bij een eerste afspraakje al seks heeft, geen zelfrespect heeft, of hebben bewondering voor een vrouw of man als zij/hij nog maagd is als zij/hij trouwt. Binnen de groep jongens zijn ook de Turkse en Marokkaanse jongens het meest behoudend.

Tabel 6.3 Attitude ten aanzien van seks voor het huwelijk (%)

	Jongens	Meisjes
Voor zichzelf seks voor het huwelijk verkeerd vinden		
Nederlands	7,7▼	7,8▼
Turks/Marokkaans	40,0▲	80,2▲
Surinaams/Antilliaans	13,0	24,1
Totaal	13,4	27,0
n	246	411
Vrienden vinden geen seks voor het huwelijk belangrijk		
Nederlands	2,6▼	5,3▼
Turks/Marokkaans	31,9▲	69,7▲
Surinaams/Antilliaans	7,4	13,1
Totaal	8,3	22,5
n	266	435
Ouders zeggen wel eens dat je geen seks voor het huwelijk moet hebben		
Nederlands	6,7▼	7,9▼
Turks/Marokkaans	46,9▲	73,5▲
Surinaams/Antilliaans	20,7	23,8
Totaal	15,5	26,9
n	271	443

▲ Percentage relatief hoog, gegeven het percentage in de totale groep jongens of meisjes

▼ Percentage relatief laag, gegeven het percentage in de totale groep jongens of meisjes

Jongens en meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst zeggen relatief vaak dat ze het verkeerd zouden vinden als ze seks zouden hebben voor het huwelijk. Ze horen ook relatief vaak van ouders of vrienden dat het belangrijk is om maagd te blijven tot het huwelijk. Voor meisjes is dit sterker het geval dan voor jongens. Bij Marokkaanse meisjes zegt 80% van de ouders dit wel eens, bij Turkse meisjes is dit iets meer dan de helft van de ouders. Van de Marokkaanse jongens krijgt ook ruim de helft dit wel eens te horen van de ouders, bij Turkse jongens is dit bijna 40% en bij Surinaamse jongens bijna eenderde. Nederlandse jongens en meisjes krijgen dergelijke boodschappen juist zelden te horen.

6.3 Verbanden met mediagebruik

Meer seksuele ervaring, ervaring met of een positieve houding tegenover grensoverschrijdend of controversieel gedrag (ruilseks, cyberseks), het hebben van een permissieve seksuele attitude en een sterkere interesse in seks, hangen voor Nederlandse en Turkse en Marokkaanse jongens en meisjes samen met het gebruik van vrijwel alle typen media die zijn nagevraagd (zie bijlage 4, tabellen 7 t/m 13). Vreemd genoeg worden voor de Turkse en Marokkaanse jongens en de autochtone meisjes ook verbanden gevonden tussen het gebruik van dezelfde typen media en het hebben van behoudende seksuele attitudes (bijvoorbeeld maagdelijkheid hoog in het vaandel hebben). Voor de jongeren van Surinaamse en Antilliaanse afkomst worden minder vaak verbanden gevonden. Voor de jongens geldt dan nog dat de groep erg klein is, waardoor eventuele verbanden soms niet kunnen worden aangetoond, maar voor de Surinaamse en Antilliaanse meiden is de afwezigheid van verbanden echt opvallend.

De verbanden zijn het sterkst en meest eenduidig voor het kijken naar verschillende televisieproducties (beauty-, sensatie-, en muziekzenderprogramma's) en het gebruik van porno, maar ook met het lezen van tijdschriften of het bezoeken websites bestaan

verbanden. Vooral voor jongens en meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst is het verband tussen pornogebruik en grensoverschrijdende attitudes en gedrag sterk. Voor Turkse en Marokkaanse meiden hangt dit ook sterk samen met het gebruik van informatieve sites (zoals hoehetmoet.nl, sekswoordenboek.nl en maroc.nl). Wanneer alle factoren die samenhangen met seksuele opvattingen en gedrag tegelijkertijd in ogenschouw worden genomen, voor alle etnische groepen bij elkaar, vallen de meeste verbanden met het kijken van televisieprogramma's weg. Alleen het kijken naar MTV/TMF hangt bij jongens dan nog samen met het hebben van een permissieve seksuele attitude. Van alle media speelt porno dan de belangrijkste rol. Dit blijft samenhangen met seksuele ervaring, permissieve en controversiële of grensoverschrijdende attitudes en seksuele interesse (bijlage 4, tabel 16). Bedenk hierbij dat de richting van dit verband niet duidelijk is.

Niet alleen mediagebruik, maar ook de interesse in bepaalde beelden en de perceptie hiervan speelt een belangrijke rol voor seksueel gedrag en seksuele attitudes. De interesse in mannen als lustobjecten speelt vooral voor meiden een rol. Meiden met verschillende etnische achtergronden die hier graag naar kijken, zijn meer geïnteresseerd in seks, hebben meer ervaring met seksueel gedrag en denken makkelijker over seks in het algemeen en grenzen in het bijzonder. Jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst die hier graag naar kijken hebben ook meer seksuele ervaring. Interesse in sexy vrouwen in de media en de perceptie dat mediabeelden realistisch en relevant zijn hangen voor autochtone en Turkse en Marokkaanse jongens samen met meer seksuele interesse, meer seksuele ervaring en makkelijker denken over seks, controversiële seks en grensoverschrijding. Bij de meiden geldt hetzelfde voor seksuele ervaring, maar hier worden wat attitudes en interesse betreft ook verbanden gevonden voor de meiden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst. Wanneer Turkse en Marokkaanse jongens en meiden zich meer identificeren (vergelijken) met mediabeelden, hebben ze vaker seksuele ervaring en meer permissieve attitudes. Dit kan ook betekenen dat Turkse en Marokkaanse jongens en meiden zichzelf beter herkennen in mediabeelden als ze permissievere attitudes hebben. Ook in de andere groepen worden verbanden gevonden. Autochtone en Turkse en Marokkaanse jongens en meiden hebben meer schuld- en schaamtegevoelens rondom seks wanneer ze zichzelf sterker vergelijken met mediabeelden. Turkse en Marokkaanse en Surinaamse en Antilliaanse jongens en meiden uit alle etnische groepen die zich meer met de media vergelijken hebben ook meer interesse in seks en meer grensoverschrijdende attitudes. Voor alle jongens en de meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst geldt dat ze in dat geval ook meer grensoverschrijdend gedrag vertonen. Vooral de verbanden met realisme en relevantie en met identificatie zijn soms erg sterk, vooral voor de jongens (bijlage 4, tabellen 7 t/m 13).

6.4 Rol van vrienden

De meiden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst praten het meest met vriend(inn)en over seks, de autochtone jongens het minst. Binnen de Marokkaanse en Turkse groep lijken de jongens vaker met vrienden over seks te praten dan de meisjes, bij de andere etnische groepen lijkt dit net andersom te zijn. Onderwerpen die aan bod komen zijn bijvoorbeeld: verliefdheid en relaties, wat men leuk vindt op seksueel gebied en wat men (nog) niet wil doen, en voorbehoedsmiddelen en condooms. Aan de jongeren is ook gevraagd in hoeverre het in hun vriendengroep van belang is om er goed uit te zien of seksuele ervaring te hebben. Vijftien procent van de jongens en 8% van de meisjes geeft aan dat het in de vriendenkring van belang is om seksuele ervaring te hebben. Binnen de jongensgroep geven Marokkaanse en Turkse jongens relatief vaak, en autochtone jongens juist relatief zelden, aan dat hun vrienden waarde hechten aan het hebben van seksuele ervaring. Bij de meiden zijn het vooral de Surinaamse en Antilliaanse meiden die zeggen dat vrienden het belangrijk vinden dat je seksueel ervaren bent.

Voor autochtone en Turkse en Marokkaanse jongens hangen praten met vrienden over seks en het gevoel dat het in de vriendengroep belangrijk is om seks te hebben, er goed uit te zien of bepaalde media te consumeren, samen met ervaring met seks in het algemeen en grensoverschrijdend gedrag in het bijzonder, met een positieve houding tegenover vrije seks en grensoverschrijdend gedrag en met de mate waarin deze jongens gericht zijn op seks. Voor autochtone en Turkse en Marokkaanse meisjes geldt dit vaak ook, maar de verbanden zijn minder sterk en minder eenduidig. Zo spelen vrienden nauwelijks een rol voor de mate van grensoverschrijdend gedrag van Nederlandse meiden, en hangt druk vanuit de vriendenkring op een goed uiterlijk bij Turkse en Marokkaanse meiden niet samen met permissieve attitudes en bij geen van de meidengroepen met de mate waarin ze geïnteresseerd zijn in seks. Bij Surinaamse en Antilliaanse jongeren worden weer nauwelijks verbanden gevonden. Het praten met vrienden over seks hangt bij Surinaamse en Antilliaanse meiden nog wel samen met de mate waarin ze geïnteresseerd zijn in seks en de mate waarin ze hier ervaring mee hebben. De mate waarin vrienden het belangrijk vinden dat je seksuele ervaring hebt en er goed uit ziet hangt ook samen met seksuele interesse, en de druk van vrienden op consumptie van bepaalde media hangt bij meiden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst samen met seksuele ervaring (bijlage 4, tabellen 7 t/m 13).

Wanneer alle factoren samen worden meegenomen in een analyse, voor de totale groep, valt op dat praten over seks met vrienden vooral samenhangt met seksuele interesse en ervaring. Niet verwonderlijk, want jongeren praten waarschijnlijk graag over dingen die hen interesseren. De sociale norm dat seksuele ervaring en er goed uitzien een pre is, hangt ook samen met seksuele ervaring, en voor meisjes met meer seksuele interesse en meer goedkeuring voor controversiële attitudes. Druk om seksueel getinte media te consumeren hangt bij meisjes vooral samen met een meer permissieve attitude en meer ervaring met controversiële seks (bijvoorbeeld seks om de seks, ruilseks of cyberseks). Druk van vrienden om er goed uit te zien hangt juist voor jongens weer samen met een grotere interesse in seks, een meer permissieve attitude en meer ervaring met controversiële seks (bijlage 4, tabellen 16).

6.5 Rol van ouders

De mate waarin jongeren zich geliefd en gesteund voelen door de ouders, hangt nauwelijks samen met seksueel gedrag en seksuele attitudes. De mate waarin ouders op de hoogte zijn

van het gaan en staan van het kind hangt hier iets meer mee samen. Meisjes met verschillende etnische achtergronden zijn minder geïnteresseerd in seks en hebben minder ervaring met seks wanneer de ouders meer van hen afweten. Autochtone jongens en meiden staan minder positief tegenover permissief en grensoverschrijdend seksueel gedrag wanneer de ouders beter op de hoogte zijn en jongens van Surinaamse en Antilliaanse afkomst en autochtone meiden vertonen dan ook minder grensoverschrijdend gedrag. Vreemd genoeg zeggen jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst echter juist dat ze meer grensoverschrijdend gedrag vertonen als de ouders meer van hen weten. Zowel steun als kennis lijken bij Turkse en Marokkaanse jongens daarnaast samen te hangen met meer gevoelens van schuld en schaamte rond seks.

Met ouders wordt minder vaak over seks gesproken dan met vrienden en vriendinnen. De autochtone meisjes krijgen thuis duidelijk meer seksuele opvoeding dan de meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst. Bij de jongens zien we geen grote verschillen. Verbanden met seksuele opvoeding doen over het algemeen vermoeden dat de gesprekken over seks eerder volgen op dan voorafgaan aan het seksuele gedrag. Autochtone en Turkse en Marokkaanse jongens en meiden die meer ervaring hebben met seks, praten hier ook vaker over met de ouders. Dat geldt ook voor autochtone en Turkse en Marokkaanse meiden die meer geïnteresseerd zijn in seks, en voor autochtone jongens en Turkse en Marokkaanse jongens en meiden die vaker over grenzen heengaan op seksueel gebied. Jongens en meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst die makkelijker denken over seks en meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst die makkelijker denken over grenzen, praten vaker met de ouders over seks. Bij Surinaamse en Antilliaanse jongens is het echter juist zo dat ze makkelijker denken over seks wanneer er thuis *minder* vaak met de ouders over seks wordt gesproken.

De rol van media-opvoeding is niet eenduidig. Bij autochtone en Surinaamse en Antilliaanse meiden hangt dit samen met minder ervaring en bij autochtone en Surinaamse en Antilliaanse jongens met minder interesse in seks. Een grotere mate van media-opvoeding hangt echter voor autochtone en Turkse en Marokkaanse jongens ook samen met een grotere mate van grensoverschrijdend gedrag. Mogelijk zijn hun ouders van dit gedrag op de hoogte, of vermoeden ze dit en was dit aanleiding om met de jongens te praten over mediabeelden of grenzen te stellen op het gebied van mediagebruik (bijlage 4, tabellen 7 t/m 13).

Wanneer alle vormen van opvoeding (algemeen, seksueel, media en religieus) en alle andere factoren die samen kunnen hangen met seksueel gedrag en opvattingen tegelijkertijd in ogenschouw worden genomen, bestaan er geen verbanden meer tussen seksuele opvoeding en seksueel gedrag en opvattingen. Of jongeren gelovig zijn opgevoed of niet blijkt dan veruit de belangrijkste rol te spelen voor seksueel gedrag en opvattingen, vooral voor meisjes (bijlage 4, tabel 16).

6.6 Rol van school

Alle jongeren hebben een score van 3 of hoger op de 5-punsschaal 'seksuele voorlichting op school' (1 = nooit gehoord op school, 5 = heel vaak gehoord op school). Blijkbaar krijgen veel van de geënquêteerde jongeren op school seksuele voorlichting en worden regelmatig onderwerpen besproken zoals het gebruik van voorbehoedsmiddelen, geslachtsziekten, het voorkomen van dwang en het verschil tussen seks op televisie/ internet en in het echt. Gemiddeld wordt er zelfs op scholen vaker voorlichting gegeven dan dat er met vrienden

over seks wordt gepraat. Dit kan deels beïnvloed zijn doordat veel van de jongeren de enquête in een les over seksuele voorlichting hebben ingevuld.

De meisjes van Turkse en Marokkaans afkomst geven minder vaak dan de autochtone meisjes aan dat ze dergelijke voorlichting op school krijgen. Hoewel gevraagd is naar de informatie die ze op school in de les krijgen, kan het zo zijn dat deze meisjes zelf op school minder informatie opzoeken. Ook kan het zo zijn dat Turkse en Marokkaanse meisjes zich minder goed herinneren dat ze deze informatie gekregen hebben, omdat het minder goed aansluit bij hun opvattingen over seksualiteit. De mate waarin men voorlichting gekregen heeft op school hangt nauwelijks samen met seksueel gedrag en opvattingen. Turkse en Marokkaanse meiden die meer voorlichting hebben gehad geven nog wel aan minder positief tegenover grensoverschrijding te staan, en Surinaamse en Antilliaanse jongens hebben meer behoudende attitudes als ze meer voorlichting hebben gehad (bijlage 4, tabellen 7 t/m 13).

7 Genderrollen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de manier waarop er over jongens en meisjes wordt gedacht. Stereotiepe opvattingen worden nagevraagd (bijvoorbeeld dat jongens altijd seks willen) en negatieve opvattingen (bijvoorbeeld dat meisjes er zijn om te gebruiken voor seks). Ook wordt gekeken of bepaald seksueel gedrag voor jongens vaker wordt goedgekeurd dan voor meisjes (de zogenaamde 'dubbele moraal').

7.1 Negatieve, stereotiepe opvattingen

Meisjes hebben vaker negatieve stereotiepe opvattingen over jongens, dan jongens over meisjes. Bijna de helft van de meisjes van Marokkaanse en Turkse afkomst vindt bijvoorbeeld dat jongens maar één ding willen (seks). Daarmee scoren ze van alle meisjes op dit punt het hoogst. De overtuiging dat veel meisjes hoeren zijn, komt het minst voor onder autochtone jongens en meiden. Ongeveer één op de vijf meiden van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse afkomst is deze mening toegedaan, tegenover ongeveer één op de vier jongens in deze etnische groepen. Ook de attitude dat veel jongens players zijn wordt breed geaccepteerd, maar weer het minst door autochtone jongens en meiden. Bijna tweederde van de meiden van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse afkomst is het met deze stelling eens. Gelukkig vindt slechts een minderheid van alle jongens en meiden dat meisjes er zijn om te gebruiken voor seks. Hierop verschillen de etnische groepen niet sterk van elkaar. Gemiddeld scoren Marokkaanse en Turkse meiden relatief hoog op de schaal die bestaat uit deze vier vragen, en autochtone jongens en meiden relatief laag (zie bijlage 4, tabel 1).

Tabel 7.1 Negatieve attitudes tav jongens en meisjes (% (helemaal) mee eens)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
jongens willen maar één ding, en dat is seks	11,6	10,5	27,3	17,6▼	46,9▲	33,3
veel meisjes zijn hoeren	8,8▼	28,9▲	27,3	9,4▼	20,8▲	22,8▲
meisjes zijn er om te gebruiken voor seks*	4,4	13,2	0,0	0,8	3,1	5,3
veel jongens zijn players	13,8▼	36,8▲	50,0▲	30,2▼	60,4▲	57,9▲
n	181	38	22	255	96	57

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep meisjes of jongens

* Aantallen per cel te klein om verschillen te kunnen toetsen

7.2 Dubbele moraal

Om te kijken of er sprake is van een dubbele moraal onder verschillende groepen jongeren, werden uitspraken over het goedkeuren van meer of minder vrijheid op seksueel gebied voor jongens en voor meiden, aan de jongeren voorgelegd. Vervolgens werden de scores op items waarin meisjes meer vrijheid krijgen afgetrokken van scores op items waarin mannen meer vrijheid krijgen. De aldus verkregen score kan variëren van -16 (vrouwen alle vrijheid, mannen niets) via 0 (vrouwen en mannen evenveel vrijheid) tot +16 (mannen alle vrijheid, vrouwen niets). In alle groepen lag het gemiddelde op deze schaal zeer dicht bij 0, en er waren maar weinig jongeren waarvoor de score sterk van 0 afweek. Dit wil zeggen dat jongeren ongeveer hetzelfde gedrag goedkeuren voor mannen als vrouwen op seksueel gebied, of althans dat ze dit zeggen te doen. Het was niet heel moeilijk om in de vragenlijst te zien dat er steeds exact dezelfde vragen werden gesteld over jongens en meisjes.

Wellicht wilde niemand bewust onderscheid maken en hebben sommige jongeren expres dezelfde categorie aangekruist voor jongens en meisjes. Deze bevinding staat immers haaks op wat er doorgaans in de praktijk wordt waargenomen.

7.3 Verbanden met mediagebruik

Een negatieve attitude ten opzichte van de seksuele rollen van jongens en meisjes (bijvoorbeeld vinden dat jongens maar op één ding uit zijn, of dat veel meisjes 'hoeren' zijn), hangt voor Nederlandse en Turkse en Marokkaanse jongens samen met het kijken naar (verschillende typen) televisieprogramma's, het lezen van (verschillende typen) tijdschriften en met pornogebruik. Bij Nederlandse en Turkse en Marokkaanse meisjes hangt een dergelijke attitude vooral samen met het kijken naar beauty- of sensatietelevisie. Weer zijn er opvallend weinig verbanden met media voor de jongeren van Surinaamse en Antilliaanse afkomst: bij de jongens alleen met pornogebruik, bij de meisjes alleen een negatief verband met het gebruik van sensatiesites.

Autochtone jongens die meer geïnteresseerd zijn in sexy vrouwen en die mediabeelden realistisch en relevant vinden, hebben meer negatieve stereotiepe opvattingen. Voor jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst is dit het geval als ze de beelden realistisch en relevant vinden en zichzelf meer identificeren met rolmodellen in de media. Autochtone meisjes denken negatiever over genderrollen als ze meer naar mannelijke lustobjecten kijken, voor meisjes van Surinaamse en Antilliaanse afkomst is dit juist het geval als ze meer naar vrouwelijke lustobjecten kijken (bijlage 4, tabel 14).

7.4 Rol van vrienden

Vrienden spelen een belangrijke rol, vooral voor (autochtone, Turkse en Marokkaanse) jongens. Jongens die vaker met vrienden over seks praten en die aangeven dat seksuele ervaring, een goed uiterlijk en een seksueel getint mediadieet belangrijk zijn in de vriendengroep, denken negatiever en meer stereotiep over de rollen van mannen en vrouwen op seksueel gebied (bijlage 4, tabel 14). Voor meiden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst spelen de vrienden een rol voor de dubbele moraal van deze vrouwen. Praten met de vrienden over seks en druk vanuit de vriendengroep op bepaalde media en een mooi uiterlijk hangen samen met een sterkere acceptatie van de dubbele moraal (bijlage 4, tabel 15).

7.5 Rol van ouders

Er worden nauwelijks verbanden gevonden met kenmerken van opvoeding en de mate waarin men negatieve stereotiepe opvattingen heeft. Alleen voor de jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst worden verbanden gevonden met opvoeding, opvallend genoeg in negatieve zin. Wanneer jongens meer negatieve opvattingen hebben, geven ze aan vaker met de ouders over seks te praten en vaker mediaopvoeding te ervaren van de ouders (bijlage 4, tabel 14). Mediaopvoeding speelt daarnaast een tegenstrijdige rol als het gaat om het hanteren van een dubbele moraal onder jongens. Autochtone jongens hanteren deze dubbele moraal minder sterk, Surinaamse en Antilliaanse jongens juist sterker, wanneer de ouders aan mediaopvoeding doen (bijlage 4, tabel 15). Wellicht is de aard van de kritiek die ouders leveren op mediabeelden verschillend voor autochtone en Surinaamse en Antilliaanse ouders.

8 Conclusies en aanbevelingen

In dit rapport wordt verslag gedaan van een uitgebreide, kwantitatieve studie naar de rol die seksualisering in de media speelt in het leven van jongeren in Nederland. Dit onderzoek biedt een aanvulling op een eerder onderzoek onder autochtone jongeren, waarvan verslag wordt gedaan in het rapport 'Seksualisering: Reden tot zorg?'. Op grond van dat onderzoek konden geen uitspraken worden gedaan over verschillen tussen jongeren met een autochtone, Marokkaanse, Turkse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond. Op grond van het huidige onderzoek is dit wel mogelijk. Hieronder zal duidelijk worden dat mediagebruik samenhangt met lichaamsbeeld en psychosociaal welzijn, met seksueel gedrag en opvattingen over seksualiteit, en met opvattingen over genderrollen. Er zijn echter nog veel meer factoren die een rol spelen, zoals ouders en leeftijdsgenoten. Ook de perceptie van de media is van groot belang. Deze andere factoren lijken zelfs belangrijker te zijn dan mediagebruik op zichzelf.

8.1 Conclusies

Mediagebruik

Tussen de etnische groepen bestaan opvallend veel overeenkomsten in de programma's, tijdschriften en websites die hun voorkeur hebben. Verschillen zitten dus niet in het type media dat de verschillende etnische groepen consumeren, wel hier en daar in de frequentie waarmee ze dit doen. Meiden van Turkse en Marokkaanse afkomst lijken bijvoorbeeld wat minder vaak in contact te komen met verschillende media-uitingen dan andere meiden. Ze hebben minder vaak een TV op de eigen kamer, kijken minder naar muziekzenders (MTV en TMF) en sensatieprogramma's (zoals Jensen en Spuiten en Slikken), lezen minder vaak een glossy en bezoeken minder vaak een profielsite. Mediagebruik is daarentegen relatief hoog onder jongens en meiden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst. Zij kijken vaker naar MTV en TMF en bezoeken vaker een profielsite. Surinaamse en Antilliaanse jongens kijken ook relatief vaak naar porno.

Lichaamsbeeld, zelfobjectivering en psychosociaal welzijn

Tussen etnische groepen worden geen verschillen gevonden als het gaat om de mate waarin men aandacht besteedt aan het eigen uiterlijk. Wel zijn autochtone meisjes minder tevreden over het eigen uiterlijk en over zichzelf, en meisjes van Surinaamse en Antilliaanse afkomst juist meer.

Over het algemeen geldt dat jongeren die meer media consumeren, meer (overmatige) aandacht besteden aan het uiterlijk, maar dat deze jongeren daarentegen ook een positiever lichaamsbeeld hebben. Vooral voor jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst geldt dat ze meer tevreden zijn over het eigen uiterlijk en vaker denken dat anderen hun uiterlijk positiever beoordelen, wanneer ze vaker televisie kijken, tijdschriften lezen en porno gebruiken. Met eigenwaarde worden alleen bij meiden van Surinaamse en Antilliaanse afkomst enkele verbanden gevonden, maar weer in positieve zin. Surinaamse en Antilliaanse meiden die meer naar beautyprogramma's en muziekzenders kijken hebben een hoger gevoel van eigenwaarde. Dit lijkt de hypothese dat het kijken naar mediabeelden zorgt voor onzekerheid over het eigen uiterlijk en daardoor tot een overmaat aan aandacht voor dit uiterlijk, niet te onderbouwen.

Voor gevoelens als angst, depressie en eenzaamheid lijkt mediagebruik geen positieve rol te spelen, althans voor jongens van Turkse en Marokkaanse afkomst. Vooral het kijken van

(een divers aanbod aan) televisieprogramma's hangt voor deze jongens samen met meer (internaliserende) emotionele problemen.

Seksueel gedrag en opvattingen

Het seksuele gedrag en de opvattingen over seksualiteit zijn voor meiden van Marokkaanse en Turkse afkomst duidelijk anders dan voor meiden met een andere achtergrond. Ze hebben minder seksuele interesse en ervaring, ze 'schuren' bijvoorbeeld veel minder vaak dan andere meiden, en hebben maagdelijkheid hoog in het vaandel staan. Dat laatste geldt overigens ook voor de Marokkaanse en Turkse jongens, vergeleken met de totale groep jongens.

Meer seksuele ervaring, ervaring met of een positieve houding tegenover grensoverschrijdend of controversieel gedrag (ruilseks, cyberseks), het hebben van een permissieve seksuele attitude en een sterkere interesse in seks, hangen voor Nederlandse en Turkse of Marokkaanse jongens en meisjes samen met het gebruik van vrijwel alle typen media die zijn nagevraagd. Hierbij zijn de verbanden tussen pornogebruik en seksueel gedrag en opvattingen het meest opvallend. Dit onderzoek geeft echter geen inzicht in de richting van de gevonden verbanden. Het is goed mogelijk dat jongeren die al wat verder zijn op seksueel gebied, meer geïnteresseerd zijn in porno en dergelijke beelden ook vaker opzoeken. De mogelijkheid dat jongeren door porno op het idee worden gebracht om (vroegtijdig) te gaan experimenteren met seks kan echter op grond van dit onderzoek ook niet worden uitgesloten.

Genderrollen

Negatieve opvattingen over jongens en meisjes worden behoorlijk vaak gerapporteerd in dit onderzoek. Veertien procent van zowel de jongens als de meiden vindt dat 'veel meisjes hoeren zijn' en 21% van de jongens en 41% van de meisjes vindt dat 'veel jongens players zijn'. Vooral jongens en meiden van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse afkomst zijn het met deze stellingen eens. Daarbij is het wel de vraag in hoeverre jongens het negatief bedoelen als ze anderen of zichzelf een 'player' noemen. Bij jongens wordt een samenhang gevonden met pornogebruik: jongens die meer naar porno kijken hebben vaker negatieve stereotiepe opvattingen. Een dubbele moraal wordt in dit onderzoek nauwelijks gerapporteerd, maar mogelijk komt dit doordat jongeren niet openlijk willen toegeven dat ze seksueel gedrag van jongens en meisjes ongelijk beoordelen. Deze bevinding staat namelijk haaks op wat er in de praktijk wordt gesignaleerd.

Perceptie van mediabeelden

Aan de jongeren is gevraagd in hoeverre ze mediabeelden realistisch (denkt iemand dat het 'echt' is wat je in de media ziet) en relevant vinden (denkt iemand dat je er wat van kunt leren?). Ook is gevraagd in hoeverre ze het leuk vinden om mannelijke en vrouwelijke lustobjecten te zien in de media en in hoeverre ze zichzelf met mediabeelden vergelijken (identificatie). Vergeleken met meisjes percipiëren jongens mediabeelden gemiddeld als meer realistisch en relevant. Dertig procent van de jongens vindt bijvoorbeeld dat je veel over seks kunt leren door naar porno te kijken, tegenover 8% van de meisjes. Meisjes identificeren (vergelijken) zichzelf daarentegen vaker met mediabeelden dan jongens. Binnen de groep jongens vergelijken autochtone jongens zichzelf gemiddeld het minst vaak met mediabeelden, maar de verschillende etnische groepen verschillen niet van elkaar wat betreft de mate waarin ze de beelden realistisch of relevant vinden.

Deze factoren bleken een grote rol te spelen voor alle hierboven beschreven gedragingen, opvattingen en gevoelens. Autochtone meisjes die zichzelf meer met de media vergelijken, hebben een lager gevoel van eigenwaarde. Jongens en meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst die dit doen, rapporteren meer gevoelens van angst en depressie. Met seksueel gedrag en opvattingen worden vooral voor Turkse en Marokkaanse jongens soms zeer sterke verbanden gevonden met realisme, relevantie en identificatie. Wanneer deze jongens de beelden 'echt' en leerzaam vinden en zichzelf er sterker mee vergelijken, hebben ze meer seksuele ervaring en denken ze positiever over permissief, grensoverschrijdend of controversieel seksueel gedrag. Ook is het zo dat jongeren meer negatieve, stereotiepe genderrol opvattingen rapporteren wanneer ze meer geïnteresseerd zijn in zowel mannelijke als vrouwelijke lustobjecten, wanneer ze mediabeelden realistisch en relevant vinden en wanneer ze zich hiermee vergelijken.

Vrienden

Vrienden spelen een belangrijke rol. Wanneer seksuele ervaring en er goed uitzien belangrijk worden gevonden in de vriendengroep en wanneer jongeren druk ervaren van vrienden om het uiterlijk te verbeteren scoren zij hoger op zelfobjectivering. Jongens van Marokkaanse en Turkse afkomst rapporteren meer gevoelens van angst en somberheid wanneer ze druk ervaren vanuit de vriendenkring om er goed uit te zien en om bepaalde media te gebruiken, en als het in de vriendengroep belangrijk wordt gevonden om seksueel ervaren te zijn en er goed uit te zien. Jongens die vaker met vrienden over seks praten en die aangeven dat seksuele ervaring, een goed uiterlijk en een seksueel getint mediadieet belangrijk zijn in de vriendengroep, denken negatiever en meer stereotiep over de rollen van mannen en vrouwen op seksueel gebied.

Ouders

Wat de rol van ouders bij seksueel gedrag en opvattingen betreft, staat met stip bovenaan of jongeren al dan niet gelovig zijn opgevoed door de ouders. Wanneer jongeren gelovig zijn opgevoed, hebben ze minder interesse in en ervaring met seks, ook met grensoverschrijdende vormen van seks. Ook hebben deze jongeren minder permissieve, controversiële en grensoverschrijdende opvattingen over seks. Religie speelt een minder duidelijke rol als het gaat om psychosociaal welzijn en opvattingen over genderrollen.

De mate van steun die jongeren van hun ouders ervaren en de mate waarin ouders op de hoogte zijn van het gaan en staan van het kind spelen vooral een rol als het gaat om een positief lichaamsbeeld, minder emotionele problemen en meer eigenwaarde. Dit geldt vooral voor autochtone jongens.

Seksuele opvoeding – door ouders en op school – speelt een zeer bescheiden rol. Mogelijk komt dit door de manier waarop we dit in dit onderzoek hebben gemeten. In een kwantitatieve vragenlijst is het altijd moeilijk seksuele vorming en opvoeding in de brede zin van het woord na te vragen. Seksuele opvoeding is meer dan praten over seks: opvattingen over seksualiteit worden ook op andere manieren overgedragen. Bovendien weten we vanuit het kwantitatieve onderzoek vooral hoe vaak er over seks gesproken wordt door ouders of op school, maar niet precies wat er dan gezegd wordt. Dit zou de beperkte rol in de uitkomsten van deze studie kunnen verklaren.

Met mediaopvoeding – hier voornamelijk gemeten als het stellen van grenzen en leveren van kritiek op mediabeelden – worden nauwelijks gunstige, maar wel verschillende ongunstige verbanden gevonden, bijvoorbeeld met emotionele problemen, eigenwaarde en grensoverschrijdend gedrag. Een dergelijke vorm van mediaopvoeding wordt het meest

gerapporteerd door Turkse en Marokkaanse jongeren. Mogelijk gaan veel ouders pas aandacht aan mediaopvoeding besteden als ze merken of vermoeden dat hun kind grensoverschrijdend gedrag vertoont. Voor de emotionele problemen of de lage eigenwaarde is dit echter geen verklaring. Blijkbaar moet mediaopvoeding een andere vorm krijgen, wil het een positiever effect kunnen sorteren.

Risicogroepen

Autochtone meisjes vormen een risicogroep als het gaat om zelfobjectivering of een laag zelfbeeld. Ze zijn bijvoorbeeld minder tevreden over het eigen uiterlijk en rapporteren een lager gevoel van eigenwaarde dan andere meiden.

Vaak wordt aangenomen dat jongeren van Surinaamse en Antilliaanse afkomst een risicogroep vormen, omdat zij zich eerder in de veelal genderstereotiepe beelden van – meestal zwarte – rappers herkennen. In dit onderzoek vinden we hier geen bevestiging voor. Surinaamse en Antilliaanse jongeren vergelijken zichzelf niet meer dan andere groepen met mediabeelden. Daarnaast worden er voor de Surinaamse en Antilliaanse jongeren opvallend weinig verbanden gevonden met mediagebruik, en als die er al zijn, zijn ze vaak positief (voor de meiden). Voor de jongens geldt dan nog dat de groep erg klein is, waardoor eventuele verbanden soms niet kunnen worden aangetoond, maar voor de meiden van Surinaams en Antilliaanse afkomst is de afwezigheid van verbanden echt opvallend. Bij Surinaamse en Antilliaanse meiden is de tevredenheid over het eigen uiterlijk en het gevoel van eigenwaarde relatief hoog. Wellicht dat dit beschermend werkt.

Jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst lijken wel een risicogroep te vormen. Met vrijwel alle uitkomstmaten zijn de verbanden met mediagebruik en de perceptie van mediabeelden voor deze groep het sterkst. Mogelijke verklaring is dat de mediabeelden nauwelijks aansluiten bij de waarden die ze van hun ouders en hun eigen cultuur meekrijgen en daardoor een grote invloed en/of aantrekkingskracht hebben. Marokkaanse en Turkse ouders doen wel veel aan mediaopvoeding, maar niet op een manier die positief uitwerkt. Over seksualiteit wordt juist weer veel minder gesproken in deze gezinnen. Marokkaanse en Turkse jongens geven vaker aan druk te ervaren in de vriendengroep om er goed uit te zien, of dat het in de vriendengroep belangrijk is om seksuele ervaring te hebben. Deze druk hangt vervolgens samen met meer emotionele problemen in deze groep. Ook zijn de negatieve stereotiepe opvattingen over genderrollen het sterkst bij zowel jongens als meisjes met deze etnische achtergrond.

Jongeren die onzeker zijn over het eigen uiterlijk en meer emotionele problemen hebben, lijken een risicogroep te vormen. Deze jongeren hebben meer de neiging om zichzelf met mediabeelden te vergelijken en deze realistisch en relevant te vinden. Uiteraard kan de richting van dit verband ook in de andere richting lopen: jongeren die zichzelf met mediabeelden vergelijken en deze realistisch en relevant te vinden, worden hier eerder onzeker van. Hoogstwaarschijnlijk is het een wederkerig verband.

8.2 Aanbevelingen voor beleid

De resultaten laten zien dat het, voor de effecten van mediabeelden op jongeren, veel uitmaakt hoe jongeren mediabeelden interpreteren. Het als realistisch en relevant percipiëren van de mediabeelden houdt verband met negatieve attitudes, onzekerheid en emotionele problemen. Het verdient aanbeveling om jongeren te begeleiden bij het aannemen van een kritische houding tegenover de relevantie en het realisme van

mediabeelden (inclusief porno). Verbieden en bekritisieren van mediagebruik lijkt hierbij geen positief effect te sorteren. Wat wel kan helpen is jongeren te stimuleren, in de vorm van een dialoog, om na te denken over geseksualiseerde beelden in de media, op een manier die aansluit op hun leefwereld.

In dit onderzoek is de rol van seksuele vorming bescheiden. De boodschappen van ouders en school die zijn nagevraagd, zijn vooral waarschuwend van aard. Er wordt bijvoorbeeld gezegd dat je geen seks moet hebben zonder dat er liefde in het spel is, of dat je niet moet doen wat je niet wilt. Ook in de praktijk beperkt de vorming op scholen zich vaak tot 'technische' voorlichting. Uit dit onderzoek blijkt eens te meer dat dit niet genoeg is, zeker als het gaat om het brede terrein van seksualiteit (inclusief het aangeven van wensen en grenzen) en genderrollen. We moeten op zoek naar een andere vorm en invulling van seksuele vorming. Allereerst moet de thematiek die aan de orde komt breder zijn: niet alleen aandacht voor condoomgebruik en anticonceptie, maar ook voor grensoverschrijding en het seksisme van de dubbele moraal. Daarnaast verdient het aanbeveling om te onderzoeken of een positieve insteek meer effect heeft. Het lijkt erop dat waarschuwende boodschappen niet 'aankomen' bij jongeren. Ook zou gekeken moeten worden naar andere methodieken, bijvoorbeeld meer gericht op het aanleren van vaardigheden en minder op het eenzijdig overdragen van kennis. Jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst lijken een risicogroep te vormen. Dit pleit voor gerichte seksuele vorming. Wanneer meer inzicht is in welke vormen van mediaopvoeding en seksuele opvoeding effectief zijn, zouden ouders ondersteund moeten worden in het toepassen hiervan.

De media kunnen zelf ook een vormende rol vervullen, door bijvoorbeeld meer variatie in mediabeelden te bieden. Ze kunnen bijvoorbeeld beelden tonen van meisjes die niet voldoen aan het magere ideaalbeeld en toch leuk en populair zijn, of verhalen van mensen/jongeren die op hun 20^e pas voor het eerst seks hebben. In een Engelse voorlichtingsserie op TV werden bijvoorbeeld populaire popsterren getoond met de vraag wanneer die voor het eerst seks hadden gehad. Sommigen waren al ver in de twintig. Deze bestaande rolmodellen zouden ook uitspraken kunnen doen over grensoverschrijdend gedrag of genderstereotypen. Daarnaast verdient het aanbeveling om in de media aan te geven of beelden al dan niet gemanipuleerd zijn. Mediamakers zouden een training kunnen krijgen over de mogelijke effecten van beeldvorming en stereotypering en manieren om dit anders aan te pakken.

De mening van vrienden over seks, uiterlijk en de media is belangrijk. Peergroup-interventies zouden daarom goed kunnen werken, bijvoorbeeld via de eerder genoemde groepsgesprekken, of via het jongerenwerk. Een discussie starten en begeleiden op internet zou ook een vorm kunnen zijn waarin een peergroupinterventie plaatsvindt.

8.3 Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Opvallend is de beperkte rol van seksuele opvoeding en de soms zelfs negatieve rol van mediaopvoeding in dit onderzoek. Hierboven is al besproken wat de achtergrond van (de afwezigheid van) deze verbanden zou kunnen zijn: beide hebben vooral betrekking op begrenzende en negatieve boodschappen. Onderzocht zou moeten worden welke vormen van seksuele en mediaopvoeding wel een gunstig effect hebben op de seksuele ontwikkeling van jongeren of op het ontwikkelen van een kritische houding ten aanzien van mediabeelden.

Het verdient de voorkeur om in onderzoek verschillende etnische groepen afzonderlijk te beschrijven, en soms zelfs daarbinnen nog onderscheid te maken (bijvoorbeeld tussen jongeren met een Surinaams-Hindoestaanse en Surinaams-Creoolse achtergrond). In dit onderzoek waren we echter – om statistische redenen – genoodzaakt om jongeren van Marokkaanse en Turkse, en Surinaamse en Antilliaanse afkomst, toch in de analyses samen te nemen. Het verdient aanbeveling om in toekomstig onderzoek voldoende tijd en middelen te reserveren voor de werving van voldoende jongeren uit elke etnische groep apart. Mogelijk kunnen ook enkele interessante vragen worden meegenomen in lopend onderzoek waaraan voldoende jongeren met deze etnische achtergronden deelnemen.

De verbanden die in dit onderzoek zijn aangetoond zijn correlationeel van aard. Dat betekent dat wij bij elk gevonden verband vooralsnog moeten concluderen dat we niets kunnen zeggen over “de kip en het ei”. Veroorzaken de media bepaalde gevoelens, gedachten en gedrag, of kiezen jongeren juist die media die aansluiten bij hun eigen visie en behoeften? Om hier iets over te kunnen zeggen, is een tweede meting noodzakelijk. De in het voorgaande onderzoek ondervraagde jongeren en hun ouders hebben in groten getale al hun medewerking aan een dergelijk vervolgonderzoek toegezegd. Hopelijk hebben wij in de toekomst de middelen om deze uitgelezen kans te kunnen grijpen.

Referenties

- American Psychological Association, Task Force on the Sexualization of Girls (2007). *Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls*. Washington, DC: American Psychological Association. www.apa.org/pi/wpo/sexualization.html
- Braeken, D., Rademakers, J., & Reinders, J. (2002). *Welcome to the Netherlands: a journey through the Dutch approach to young people and sexual health*. Utrecht: Youth Incentives.
- Brown, J., Steele, J. & Walsh-Childers, K. (2002). *Sexual teens, sexual media: Investigating media's influence on adolescent sexuality*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- De Graaf, H., Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Eburon.
- De Graaf, H., Nikken, P., Felten, H., Janssens, K., Van Berlo, W. (2008). *Seksualisering: Reden tot zorg?* Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Nederlands Jeugdinstituut/MOVISIE.
- Escobar-Chaves, S., Tortolero, S., Markham, C., Low, B., Eitel, P. & Thickstun, P. (2005). Impact of the media on adolescent sexual attitudes and behaviors, *Pediatrics*, 116, 303-326.
- Malamuth, N., & Impett, E. (2001). Research on sex in the media: What do we know about effects on children and adolescents? In D.G. Singer, & J.L. Singer (eds.), *Handbook of children and the media* (pp. 269-288). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2007). *Meer kansen voor vrouwen. Emancipatiebeleid 2008-2011*. Den Haag: Ministerie van OC&W.
- Nikken, P. (2002). *Seks in de media en kinderen*. Utrecht: NIZW Jeugd.
- Nikken, P. (2006). *Seks in de media en kinderen*. NIZW Jeugd.
- Nikken, P. (2007). *Jongeren, media en seksualiteit*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Peter, J. & Valkenburg, P. (2007). Adolescents' exposure to a sexualized media environment and their notions of women as sex objects. *Sex Roles*, 56, 381-395.
- Schwinghammer, S. (2007). *Seksistische videoclip*. Tilburg: Universiteit Tilburg.
- Ter Bogt, T. (2008). *Whazz up? Nieuw onderzoek naar popmuziek in Nederland*. Oratie 15 februari 2008 Universiteit Utrecht. Journey Press The Netherlands.
- Valkenburg, P. (2002). *Beeldschermkinderen: theorieën over kind en media*. Amsterdam: uitgeverij Boom.

Bijlage 1 Samenstelling van de steekproef

		jongens	meisjes	totaal
Leeftijd	12-13 jaar	17,2	16,1	16,5
	14-15 jaar	51,6	54,5	53,4
	16-17 jaar	25,0	20,7	22,3
	18+	6,3	8,7	7,7
Opleidingsniveau	gemengd leerjaar	4,1	3,3	3,6
	lwoo/vmbo	46,6	52,4	50,1
	havo	27,5	20,3	23,1
	vwo	13,4	12,4	12,8
	mbo	3,8	3,5	3,6
	overig	4,7	8,1	6,8
Etniciteit	Nederlands	51,3	43,9	46,7
	Turks	10,0	6,9	8,1
	Marokkaans	10,0	19,1	15,6
	Surinaams	5,3	8,7	7,4
	Antilliaans	3,1	3,5	3,4
	Indisch	1,3	2,2	1,8
	Westers allochtoon	9,4	7,3	8,1
	Overig niet-westerse allochtoon	9,7	8,5	8,9
Generatie	eerste generatie	17,5	16,7	17,0
	tweede generatie	82,5	83,3	83,0
Religie	geen geloof	54,4	47,1	49,9
	Joods Christelijk	20,6	20,0	20,2
	Islamitisch	22,8	29,9	27,2
	overig	2,2	3,0	2,7
n		320	508	828

Bijlage 2 Conceptenlijst

Concept	Omschrijving	Nr.	Bron
Demografische variabelen			
geslacht	geslacht	1	
leeftijd	leeftijd	2	
etniciteit	eigen geboorteland	3	
	geboorteland moeder	4	
	geboorteland vader	5	
	zelfbenoeming	6	
opleidingsniveau	niveau van huidige opleiding	7	Seks onder je 25e
religie	aard van geloof, belang van geloof	8-10	Seks onder je 25e
lengte	lengte in cm	45	HBSC
gewicht	gewicht in kg	46	HBC
Ouders			
Gezinsstructuur	Type ouders (biologisch, stief, pleeg)	11-13	eigen constructie
algemene opvoeding	warmte (uitingen van liefde, lichamelijke intimiteit)	14	Nijmeegse Opvoedings Vragenlijst (NOV)
	structuur (duidelijkheid in regels)	14	Nijmeegse Opvoedings Vragenlijst (NOV)
	kennis van doen en laten van het kind	15	Vragenlijst Toezicht Houden (VTH)
media-opvoeding	regels rondom mediagebruik, samen media consumeren, mediabeelden becommentariëren; aard commentaar	16	Nikken
seksuele opvoeding	frequentie van communicatie over seks(gerelateerde onderwerpen)	17-18	Seks onder je 25e
	aard van de boodschap ouders	19	eigen constructie
	aard van de boodschap school	20	eigen constructie
objectivering	opmerkingen over uiterlijk	14	eigen constructie
Leeftijdsgenoten			
vrienden: algemeen	aantal huidige vrienden en vriendinnen	21	HBSC; Seks onder je 25e
vrienden: seksuele communicatie	frequentie van communicatie over seks(gerelateerde onderwerpen)	22	Seks onder je 25e
vrienden: sociale norm	belang van uiterlijk en seks in vriendenkring	23	eigen constructie
peer-pressure uiterlijk	opmerkingen peers over uiterlijk	24	eigen constructie
peer-pressure media	druk om bepaalde media te consumeren, samen media consumeren, mediabeelden becommentariëren	24	Nikken
Media			
mediagebruik	toegankelijkheid: tv, internet en webcam op kamer	25-26	Nikken
	gebruik tv-programma's	27	Nikken
	gebruik tijdschriften	28	Nikken
	gebruik websites	29	Nikken
realisme/relevantie	perceptie realiteit en relevantie van de media	30	Nikken
interesse	welke beelden zijn geliefd	31	Nikken

social comparison	vergelijk je jezelf met de mediabeelden	32	Nikken
Ervaring met seks			
ervaring met relaties en seks	één keer of vaker een relatie gehad	33	Seks onder je 25e
	ervaring met verschillende vormen van seks	33	Jeugd & Seks 1995, Seks onder je 25e
	ervaring met controversiële seks (ruilseks, cyberseks)	33	Seks onder je 25e
attitudes	ervaring met grensoverschrijding	33	Seks onder je 25e
	houding tegenover permissieve seks	34	eigen constructie
	houding tegenover controversiële seks	34	eigen constructie
	houding tegenover grensoverschrijding	34	eigen constructie
dubbele moraal	houding tegenover genderrollen	35	eigen constructie
porno	mate waarin men in contact komt met seksueel expliciete beelden	36	Seks onder je 25e
seksueel zelfbeeld	seksuele preoccupatie, schuld & schaamte, seksuele eigenwaarde	37	Seks onder je 25e, Seks is een game
Psychosociaal welzijn			
zelfobjectivering	mate waarin iemand zich er voortdurend bewust is van hoe hij/zij eruit ziet	38	Woertman
	beoordeling eigen uiterlijk	39	Woertman
	perceptie beoordeling uiterlijk door anderen	40	Woertman
	sporten	42	Woertman
	tijdsbesteding aan het uiterlijk	43	Woertman
	cosmetische veranderingswens	44	Woertman
	lijnen	41	Woertman
eetproblemen		47	Korte versie van
algemene gesteldheid	depressiviteit, interpersoonlijke problemen en negatief zelfbeeld		Child Depression Inventory
	eigenwaarde	48	Rosenberg
Afronding			
Betrouwbaarheid	Alles eerlijk ingevuld, reden waarom niet	49-50	eigen constructie
Vervolg	Bereidheid mee te doen aan vervolgonderzoek	51-52	eigen constructie

Bijlage 3 Schalen

steun van ouders

Hoe vaak doen jouw ouders de volgende dingen?

- Mijn ouders laten me vaak weten dat ze van me houden;
- Mijn ouders knuffelen, kussen of omarmen mij vaak;
- Mijn ouders geven duidelijk aan wat wel en niet mag;
- Als ik ergens mee zit, dan hebben mijn ouders dat in de gaten.

kennis van ouders over gaan en staan kind

- Hoeveel weten jouw ouders van wie je vrienden zijn?
- Hoeveel weten jouw ouders van waar je bent na schooltijd?
- Hoeveel weten jouw ouders van wat je doet in je vrije tijd?
- Hoeveel weten jouw ouders van wat je doet op internet?
- Hoeveel weten jouw ouders van wat je ziet op televisie?
- Hoeveel weten jouw ouders van wat je leest in tijdschriften?

mediaopvoeding

Hoe vaak doen je ouders de volgende dingen?

- Uitleggen dat je informatie in tijdschriften niet altijd kunt vertrouwen;
- Met jou praten over het maken van afspraakjes via internet;
- Zeggen dat je te lang achter de computer of TV zit;
- Zeggen dat je bepaalde TV programma's niet mag zien;
- Kritiek geven op wat er in muziekclips gebeurt;
- Zeggen dat sommige TV programma's een slecht voorbeeld geven;
- Zeggen dat je een bepaald tijdschrift niet mag lezen;
- Commentaar geven op de beelden van sexy vrouwen in reclames;
- Commentaar geven op artikelen over relaties en seks in tijdschriften.

seksuele opvoeding

- Hoe vaak praat jij met je moeder over verliefdheid en relaties?
- Hoe vaak praat jij met je moeder over wat jij leuk vindt op seksueel gebied?
- Hoe vaak praat jij met je moeder over wat jij (nog) niet wilt doen op seksueel gebied?
- Hoe vaak praat jij met je moeder over zwangerschap en voorbehoedmiddelen?
- Hoe vaak praat jij met je moeder over condoomgebruik zodat je geen geslachtsziekte oploopt?
- Hoe vaak praat jij met je vader over verliefdheid en relaties?
- Hoe vaak praat jij met je vader over wat jij leuk vindt op seksueel gebied?
- Hoe vaak praat jij met je vader over wat jij (nog) niet wilt doen op seksueel gebied?
- Hoe vaak praat jij met je vader over zwangerschap en voorbehoedmiddelen?
- Hoe vaak praat jij met je vader over condoomgebruik zodat je geen geslachtsziekte oploopt?
- Zeggen jouw ouders wel eens dat je geen seks moet hebben, als er geen liefde in het spel is?
- Zeggen jouw ouders wel eens dat je geen dingen moet doen op seksueel gebied, die je niet wilt?

- Zeggen jouw ouders wel eens dat je geen dingen moet doen op seksueel gebied, die de ander niet wil?

seksuele voorlichting op school

- Heb je op school in de les gehoord dat je bij seks anticonceptie moet gebruiken?
- Heb je op school in de les gehoord dat je bij seks een condoom moet gebruiken, zodat je geen geslachtsziekte oploopt?
- Heb je op school in de les gehoord dat je geen dingen moet doen op seksueel gebied, die je niet wilt?
- Heb je op school in de les gehoord dat je geen dingen moet doen op seksueel gebied, die de ander niet wil?
- Heb je op school in de les gehoord dat seks in het echt heel anders is dan op televisie/internet?

praten met vrienden over seks

- Hoe vaak praat jij met je vrienden of vriendinnen over verliefdheid en relaties?
- Hoe vaak praat jij met je vrienden of vriendinnen over wat jij leuk vindt op seksueel gebied?
- Hoe vaak praat jij met je vrienden of vriendinnen over wat jij (nog) niet wilt doen op seksueel gebied?
- Hoe vaak praat jij met je vrienden of vriendinnen over zwangerschap en voorbehoedmiddelen?
- Hoe vaak praat jij met je vrienden of vriendinnen over condoomgebruik zodat je geen geslachtsziekte oploopt?

belang van seks en uiterlijk in vriendengroep

Hoe belangrijk zijn de volgende dingen in jouw vriendenkring?

- Er goed uitzien;
- Er sexy uitzien;
- Slank zijn;
- Gespierd zijn;
- Seksueel ervaren zijn.

druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren

Hoe vaak doen je vrienden of vriendinnen de volgende dingen?

- Je vertellen wanneer je muziekclips met bloot kunt zien;
- Je wijzen op tijdschriftartikelen over liefde en seks;
- Porno dvds meenemen om samen met jou te bekijken;
- Je zeggen dat het leuk is om porno sites te bezoeken;
- Je wijzen op een profiel (persoonlijke website) van een hunk of babe
- Je zeggen dat je bepaalde tijdschriften niet kunt missen
- Je overhalen om meer mensen op je MSN contactlijst toe te laten
- Je zeggen dat het belangrijk is om verleidelijke foto's op je profielsite te hebben

druk uit vriendenkring om er goed uit te zien

Hoe vaak doen je vrienden of vriendinnen de volgende dingen?

- Je tips geven om een mooier lichaam te krijgen;
- Je kritiek geven op jouw uiterlijk of kleding;
- Je tips geven hoe jij er sexy uit kunt zien.

kijken naar beautyprogramma's

Hoe vaak zag jij het afgelopen half jaar de volgende TV programmas?

- Americas Next Top Model
- Baywatch
- Beauty & de Nerd
- Extreme Make Over
- GTST
- Make me Beautiful
- Miss Popularity
- ONM
- Passion for Fashion
- Sex and the City

kijken naar TMF/MTV

Hoe vaak zag jij het afgelopen half jaar de volgende TV programma's?

- A shot at love with Tila Tequila
- Making the Band
- Score
- Superclip Top 250
- The X-effect
- Virgin Diaries

kijken naar sensatieprogramma's

Hoe vaak zag jij het afgelopen half jaar de volgende TV programma's?

- De Gouden Kooi
- Jensen
- Spuiten en Slikken
- Try Before You Die

lezen van lief en leedbladen

Hoe vaak las jij het afgelopen half jaar de volgende tijdschriften?

- Colorfull Magazine
- Expressions
- Flair
- HinduLife Magazine
- Libelle
- Mzine
- SEN Magazine
- Viva
- Vriendin
- Yes

lezen van glossys

Hoe vaak las jij het afgelopen half jaar de volgende tijdschriften?

- Cosmo Girl
- Cosmopolitan
- Elle Girl
- Fancy
- Glamour

lezen van mannenbladen

Hoe vaak las jij het afgelopen half jaar de volgende tijdschriften?

- Autoweek
- Playboy
- Voetbal International

gebruik van informatieve sites

Hoe vaak bezocht jij het afgelopen half jaar de volgende websites?

- www.bukamulu.nl
- www.hababam.nl
- www.hoehetmoet.nl
- www.indianfeelings.nl
- www.sekswoordenboek.nl
- www.vrijlekker.nl

gebruik van sensationele sites

Hoe vaak bezocht jij het afgelopen half jaar de volgende websites?

- www.dumpert.nl
- www.fok.nl
- www.geenstijl.nl

gebruik van profielsites

Hoe vaak bezocht jij het afgelopen half jaar de volgende websites?

- www.hyves.nl
- www.msn.nl
- www.myspace.com
- www.partyflock.nl
- www.partypeeps2000.com
- www.sugababes.nl
- www.superdudes.nl
- www.tmf.nl
- www.youtube.nl

realisme en relevantie

- In pornofilms genieten de vrouwen echt van de seks;
- Tv documentaires over seks geven een goed beeld van seks in het echte leven;
- Tijdschriften geven altijd betrouwbare informatie over relaties en seks;

- Ik leer veel over relaties door naar romantische films te kijken;
- Sexy danseressen in videoclippen vallen in het echt ook op de popster;
- Je kunt veel leren over seks door naar porno te kijken;
- Als ik wil weten hoe ik er uit moet zien, kijk ik altijd in tijdschriften.

interesse in sexy mannen

Hoe leuk vind jij het om onderstaande dingen te zien?

- Mannen die hun gespierde lichaam laten zien in clips;
- Jongens die meiden versieren in een tv-reportage;
- Foto's van jongens met bloot bovenlijf op hun profielsite;
- Filmhelden die stoer doen om een vrouw te verleiden;
- Mannen die hun sexy lichaam tonen in reclames.

interesse in sexy vrouwen

Hoe leuk vind jij het om onderstaande dingen te zien?

- Aantrekkelijke foto's van meisjes op profielsites;
- Meisjes die topless zonnen in een tv-programma;
- Actrices die zich sexy kleden om een man te verleiden;
- X-rated muziekclips met topless danseressen;
- Foto's van sexy geklede vrouwen in een tijdschrift.

mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt

- Hoe vaak vergelijk jij jouw uiterlijk met dat van je favoriete acteurs of actrices?
- Hoe vaak vergelijk jij jouw ideeën met die van je favoriete popidool?
- Hoe vaak vergelijk jij jouw kleding met die van mensen op TV of in tijdschriften?
- Hoe vaak vergelijk jij jouw gedrag met hoe mensen op TV of in films zich gedragen?
- Hoe vaak vergelijk jij jouw sportprestaties met sporters op TV?

seksuele ervaring

- Heb jij wel eens verking met iemand gehad?
- Heb jij wel eens met iemand getongzoend?
- Heb jij wel eens gevoeld en gestreeld?
- Heb jij wel eens seks gehad (met penis in vagina)?
- Somscore (0= geen ervaring, 1=verking, 2=zoenen, 3=voelen en strelen, 4=enkele keer geslachtsgemeenschap, 5=vaak geslachtsgemeenschap)

controversieel of grensoverschrijdend gedrag

- Heb jij wel eens seks gehad om de seks, niet omdat je verliefd was?
- Heb jij wel eens seks gehad met iemand van je eigen geslacht?
- Heb jij wel eens seks gehad met iemand die je nog maar net kende?
- Heb jij wel eens meegemaakt dat iemand je dwong om seksuele dingen te doen?
- Heb jij wel eens iemand anders gedwongen om seksuele dingen te doen?
- Heb jij wel eens geld of iets anders gekregen voor seks?
- Heb jij wel eens iemand anders geld of iets anders gegeven voor seks?
- Heb jij wel eens gestript of iets anders seksueels gedaan voor de webcam?
- Heb jij wel eens ongevraagd je geslachtsdelen laten zien voor de webcam?

- Heb jij wel eens ongevraagd opnames van iemand gemaakt met de webcam?
- Heb jij wel eens seks met iemand gehad op het internet (cyberseks)?

permissieve seksuele attitude

Hieronder staan een aantal uitspraken. Ben je het hiermee eens, of niet?

- Ik heb eigenlijk wel bewondering voor een meisje dat seks heeft met veel verschillende jongens;
- Ik heb medelijden met een meisje dat nog maagd is op haar 21^e;
- Het is prima als een jongen seks heeft zonder verliefd te zijn;
- Ik heb eigenlijk wel bewondering voor een jongen die seks heeft met veel verschillende meisjes;
- Ik heb medelijden met een jongen die nog maagd is op zijn 21^e;
- Het is prima als een meisje seks heeft zonder verliefd te zijn.

Stel je voor dat je de volgende dingen doet. Wat zou jij daar van vinden?

- Je hebt gelijk seks met iemand die je nog maar net kent;
- Je hebt seks om de seks, niet omdat je verliefd bent.

attitude ten aanzien van (eigen) grensoverschrijdend gedrag

Stel je voor dat je de volgende dingen doet. Wat zou jij daar van vinden?

- Je gaat vreemd;
- Je laat je borsten of geslachtsdelen voor de webcam zien;
- Je hebt seks met iemand in ruil voor geld of iets anders;
- Je knijpt een onbekende in zijn of haar billen;
- Je belooft iemand iets om seks te krijgen;
- Je zet iemand onder druk om seks te krijgen.

genderstereotiepe attitudes

Hieronder staan een aantal uitspraken. Ben je het hiermee eens, of niet?

- Een jongen hoort een meisje te versieren, niet andersom;
- Jongens willen maar één ding, en dat is seks;
- Veel meisjes zijn hoeren;
- Veel jongens zijn players.

behoudende seksuele attitude

Hieronder staan een aantal uitspraken. Ben je het hiermee eens, of niet?

- Een meisje die bij een eerste afspraakje al seks heeft, heeft geen zelfrespect;
- Ik heb bewondering voor een man als hij nog maagd is als hij trouwt;
- Ik heb bewondering voor een vrouw als ze nog maagd is als ze trouwt;
- Een jongen die bij een eerste afspraakje al seks heeft, heeft geen zelfrespect.

dubbele moraal

somscore waarin scores op items uit de schalen 'permissieve seksuele attitude' en 'behoudende seksuele attitude' waarin vrouwen meer vrijheid krijgen, worden afgetrokken van scores op items waarin mannen meer vrijheid krijgen (-16 = vrouwen alle vrijheid,

mannen niets, 0 = vrouwen en mannen evenveel vrijheid, +16 = mannen alle vrijheid, vrouwen niets)

pornogebruik

- Hoe vaak heb je in het afgelopen half jaar een seksblaadje of pornoboekje bekeken?
- Hoe vaak heb je in het afgelopen half jaar naar een seksfilm op televisie gekeken?
- Hoe vaak heb je in het afgelopen half jaar naar een pornovideo of dvd gekeken?
- Hoe vaak heb je in het afgelopen half jaar op internet een x-rated muziekclip (clip met veel bloot) bekeken?
- Hoe vaak heb je in het afgelopen half jaar een pornosite bekeken?

seksuele interesse

Hieronder staan een aantal uitspraken. Hoe is dat bij jou?

- Voor mij is seks belangrijk;
- Ik denk dat ik wel goed ben (of ga zijn) in seks;
- Ik vind seks vies (inverse);
- Ik wil van alles uitproberen op het gebied van seks;
- Ik ben nog niet aan seks toe (inverse);
- Ik denk vaak aan seks.

schuld en schaamte gevoelens rondom seks

Hieronder staan een aantal uitspraken. Hoe is dat bij jou?
als ik seksuele gevoelens heb (of zou hebben), schaam ik me
ik voel me schuldig als ik seksuele gevoelens heb (of zou hebben)

overmatig veel aandacht voor het uiterlijk

Hieronder staan een aantal uitspraken. Hoe is dat bij jou?

- Voor ik de deur uit ga kijk ik altijd hoe ik eruit zie;
- Ik draag alleen kleren waarvan ik zeker weet dat ik daarmee op mijn best overkom;
- Ik controleer mijn uiterlijk in de spiegel wanneer ik maar kan;
- Voordat ik uitga heb ik meestal veel tijd nodig om er goed uit te zien;
- Ik vind het belangrijk dat ik er altijd goed uitzie;
- Ik voel me onzeker als mijn persoonlijke verzorging niet goed is;
- Ik vind het belangrijker dat mijn kleding me super goed staat, dan dat het lekker zit;
- Ik vind het erg belangrijk wat mensen van mijn uiterlijk vinden;
- Ik besteed veel aandacht aan mijn kapsel;
- Ik probeer mijn uiterlijk altijd te verbeteren.

tevreden over uiterlijk

- Hoe tevreden ben je met je gezicht?
- Hoe tevreden ben je met je haar?
- Hoe tevreden ben je met je billen?
- Hoe tevreden ben je met je buik?
- Hoe tevreden ben je met je borstkas/borsten?
- Hoe tevreden ben je met je geslachtsdelen?
- Hoe tevreden ben je met hoe gespieerd je bent?

- Hoe tevreden ben je met hoe dik of dun je bent?

perceptie positieve beoordeling uiterlijk door anderen

Wat vinden anderen van jouw uiterlijk, denk je?

- Jongens vinden mijn gezicht.....
- Jongens vinden mijn lichaam.....
- Meisjes vinden mijn gezicht.....
- Meisjes vinden mijn lichaam.....

bmi

- $\text{Gewicht}/(\text{lengte} \times \text{lengte})$

internaliserend probleemgedrag

- Ik pieker veel;
- Ik ben vaak ongelukkig;
- Ik heb het gevoel dat ik elke dag moet huilen;
- Ik ben vaak verdrietig;
- Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties;
- Ik ben voor veel dingen bang;
- Ik voel me vaak eenzaam.

eigenwaarde

- Over het geheel genomen ben ik tevreden over mezelf;
- Ik kan allerlei dingen net zo goed als de meeste andere mensen;
- Naar mijn gevoel heb ik niet veel om trots op te zijn (inverse);
- Ik heb het gevoel dat ik een waardevol iemand ben, tenminste even waardevol in vergelijking met anderen;
- Ik wou dat ik meer respect voor mezelf kon hebben (inverse);
- Ik sta positief tegenover mezelf;
- Ik heb het gevoel het goed met mezelf te kunnen vinden;
- Ik schaam me vaak voor mezelf (inverse);
- Ik ben best wel zeker van mezelf.

Bijlage 4 Tabellen

Tabel 1 Verschillen tussen jongens en meisjes binnen de etnische groepen (m)

	NI		TM		SA	
	j	m	j	m	j	m
steun van ouders ^a	3,9	4,1▲	4,1	3,9	4,0	4,0
kennis van ouders over gaan en staan kind ^b	2,3	2,5▲	2,2	2,2	2,2	2,3
media opvoeding ^a	1,8	1,9	2,6▲	2,2	2,0	2,0
seksuele opvoeding ^a	1,7	1,9▲	1,8	1,6	1,9	1,8
seksuele voorlichting op school ^a	3,1	3,4▲	3,4	3,1	3,2	3,3
praten met vrienden over seks ^a	2,2	2,7▲	2,9	2,6	2,8	3,1
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep ^a	2,8	2,6	3,1▲	2,7	2,9	2,9
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren ^a	1,7▲	1,5	1,9▲	1,4	1,9▲	1,5
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien ^a	1,6	1,8	2,2	2,1	1,9	2,1
kijken naar beautyprogrammas ^a	1,5	2,1▲	1,6	2,1▲	1,7	2,4▲
kijken naar tmf/mtv ^a	1,6	1,8▲	1,6	1,8	2,2	2,3
kijken naar sensatieprogrammas ^a	2,5▲	2,2	1,9	2,0	2,5	2,2
lezen van lief en leedbladen ^a	1,1	1,2▲	1,2	1,2	1,1	1,2
lezen van glossy's ^a	1,1	2,0▲	1,2	1,7▲	1,1	1,8▲
lezen van mannenbladen ^a	1,8▲	1,2	2,0▲	1,1	1,8▲	1,2
gebruik van informatieve sites ^a	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,1
gebruik van sensationele sites ^a	1,4▲	1,1	1,1	1,1	1,0	1,1
gebruik van profielsites ^a	2,1	2,4▲	2,2	2,2	2,6	2,6
pornogebruik ^a	2,3▲	1,3	2,3▲	1,4	3,1▲	1,3
realisme en relevantie ^a	2,3▲	2,0	2,5▲	2,1	2,8▲	2,3
interesse in sexy mannen ^a	2,1	3,1▲	2,2	2,8▲	2,0	3,1▲
interesse in sexy vrouwen ^a	3,6▲	2,3	3,4▲	2,2	3,5▲	2,2
identificatie ^a	1,5	1,8▲	1,7	1,6	1,9	1,7
seksuele ervaring ^c	2,7	2,5	2,9▲	1,9	3,6▲	2,5
permissief of grensoverschrijdend gedrag ^a	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1
positieve attitude tav grensoverschrijding ^a	1,9▲	1,5	2,1▲	1,3	1,9▲	1,5
genderstereotiepe attitudes ^a	2,2	2,6▲	2,7	3,3▲	2,8	3,1
permissieve seksuele attitude ^a	2,5▲	1,9	2,3▲	1,5	2,7▲	1,7
behoudende seksuele attitude ^a	2,6	3,1▲	3,2	3,8▲	2,7	3,4▲
dubbele moraal ^d	0,6▲	0,1	0,4	0,9	1,5	0,3
seksuele interesse ^a	3,3▲	2,7	3,2▲	2,5	3,6▲	2,6
schuld en schaamte gevoelens rondom seks ^a	1,8	2,0▲	2,2	2,2	1,6	2,1▲
overmatig veel aandacht voor het uiterlijk	2,8	3,5▲	3,1	3,5▲	3,0	3,8▲
tevreden over uiterlijk	3,8▲	3,4	4,1▲	3,6	3,8	3,9
perceptie dat anderen uiterlijk positief beoordelen ^a	3,2	3,5▲	3,6	3,7	3,1	3,9▲
internaliserend probleemgedrag ^b	1,3	1,6▲	1,5	1,6	1,4	1,6
eigenwaarde ^a	3,8▲	3,4	3,6	3,6	3,7	3,8

▲ Gemiddelde hoger dan bij andere sekse

^a gemiddelde op 5-puntsschaal; ^b gemiddelde op 3 puntsschaal; ^c somscore (0= geen ervaring, 1=verkering, 2=zoenen, 3=voelen en strelen, 4=enkele keer geslachtsgemeenschap, 5=vaak geslachtsgemeenschap); ^d somscore waarin scores op items waarin vrouwen meer vrijheid krijgen worden afgetrokken van scores op items waarin mannen meer vrijheid krijgen (-16 = vrouwen alle vrijheid, mannen niets, 0 = vrouwen en mannen evenveel vrijheid, +16 = mannen alle vrijheid, vrouwen niets)

Tabel 2 Verschillen tussen etnische groepen op gemiddelde schaalscores (m)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
steun van ouders ^a	3,9	4,1	4,0	4,1	3,9	4,0
kennis van ouders over gaan en staan kind ^b	2,3	2,2	2,2	2,5▲	2,2▼	2,3
media opvoeding ^a	1,8▼	2,6▲	2,0	1,9▼	2,2▲	2,0
seksuele opvoeding ^a	1,7	1,8	1,9	1,9▲	1,6▼	1,8
seksuele voorlichting op school ^a	3,1	3,4	3,2	3,4▲	3,1▼	3,3
praten met vrienden over seks ^a	2,2▼	2,9	2,8	2,7	2,6▼	3,1▲
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep ^a	2,8	3,1	2,9	2,6	2,7	2,9
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren ^a	1,7	1,9	1,9	1,5	1,4	1,5
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien ^a	1,6▼	2,2▲	1,9	1,8▼	2,1	2,1
kijken naar beautyprogrammas ^a	1,5	1,6	1,7	2,1	2,1	2,4
kijken naar tmf/mtv ^a	1,6▼	1,6	2,2▲	1,8	1,8▼	2,3▲
kijken naar sensatieprogrammas ^a	2,5	1,9▼	2,5	2,2▲	2,0▼	2,2
lezen van lief en leedbladen ^a	1,1	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2
lezen van glossy's ^a	1,1	1,2	1,1	2,0	1,7▼	1,8
lezen van mannenbladen ^a	1,8	2,0	1,8	1,2	1,1	1,2
gebruik van informatieve sites ^a	1,1	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1
gebruik van sensationele sites ^a	1,4	1,1	1,0	1,1	1,1	1,1
gebruik van profielsites ^a	2,1▼	2,2	2,6▲	2,4	2,2▼	2,6▲
pornogebruik ^a	2,3	2,3	3,1▲	1,3	1,4	1,3
realisme en relevantie ^a	2,3	2,5	2,8	2,0	2,1	2,3
interesse in sexy mannen ^a	2,1	2,2	2,0	3,1	2,8▼	3,1▲
interesse in sexy vrouwen ^a	3,6	3,4	3,5	2,3	2,2	2,2
identificatie ^a	1,5▼	1,7	1,9	1,8	1,6	1,7
seksuele ervaring ^c	2,7	2,9	3,6	2,5▲	1,9▼	2,5
permissief of grensoverschrijdend gedrag ^a	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1
positieve attitude tav grensoverschrijding ^a	1,9	2,1	1,9	1,5▲	1,3	1,5
genderstereotiepe attitudes ^a	2,2▼	2,7	2,8	2,6▼	3,3▲	3,1
permissieve seksuele attitude ^a	2,5	2,3	2,7	1,9▲	1,5▼	1,7
behoudende seksuele attitude ^a	2,6▼	3,2▲	2,7	3,1▼	3,8▲	3,4
dubbele moraal ^d	0,6	0,4	1,5	0,1	0,9	0,3
seksuele interesse ^a	3,3	3,2	3,6	2,7▲	2,5▼	2,6
schuld en schaamte gevoelens rondom seks ^a	1,8	2,2▲	1,6▼	2,0▼	2,2	2,1
overmatig veel aandacht voor het uiterlijk	2,8	3,1	3,0	3,5	3,5	3,8
tevreden over uiterlijk	3,8	4,1	3,8	3,4▼	3,6	3,9▲
perceptie dat anderen uiterlijk positief beoordelen ^a	3,2	3,6▲	3,1	3,5▼	3,7	3,9
internaliserend probleemgedrag ^b	1,3	1,5	1,4	1,6	1,6	1,6
eigenwaarde ^a	3,8	3,6	3,7	3,4▼	3,6	3,8▲

▲ Gemiddelde relatief hoog, gegeven het gemiddelde in de totale groep jongens of meisjes

▼ Gemiddelde relatief laag, gegeven het gemiddelde in de totale groep jongens of meisjes

^a gemiddelde op 5-puntsschaal; ^b gemiddelde op 3 puntsschaal; ^c somscore (0= geen ervaring, 1=verkering, 2=zoenen, 3=voelen en strelen, 4=enkele keer geslachtsgemeenschap, 5=vaak geslachtsgemeenschap); ^d somscore waarin scores op items waarin vrouwen meer vrijheid krijgen worden afgetrokken van scores op items waarin mannen meer vrijheid krijgen (-16 = vrouwen alle vrijheid, mannen niets, 0 = vrouwen en mannen evenveel vrijheid, +16 = mannen alle vrijheid, vrouwen niets)

Tabel 3 Correlaties met zelfobjectivering (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.11	.12	.12	.01	-.30**	-.24
eerste of tweede generatie	.	.00	-.26	.	-.02	-.26
bmi	-.17*	-.17	.36	.11	.00	-.20
kijken naar beautyprogrammas	.29***	.44**	.30	.31***	.19	.17
kijken naar tmf/mtv	.34***	.54**	-.03	.27***	.17	.16
kijken naar sensatieprogrammas	.37***	.48**	-.08	.30***	.25*	.11
lezen van lief en leedbladen	.14	.34	.25	.14*	.29**	.19
lezen van glossys	.18*	.42*	.22	.26***	.38**	.28*
lezen van mannenbladen	.14	.16	.39	.09	.18	.26
gebruik van informatieve sites	.14	.22	.04	.06	.36***	.21
gebruik van sensationele sites	.10	-.01	.	.08	.08	.05
gebruik van profielsites	.35***	.41*	-.12	.34***	.17	.12
pornogebruik	.31***	.54**	.19	.01	.34**	.22
interesse in sexy mannen	.24**	.48**	-.24	.29***	.24*	.19
interesse in sexy vrouwen	.38***	.45**	.48	-.01	.16	-.07
realisme en relevantie	.32***	.38*	.19	.21**	.19	.11
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.45***	.66***	.44	.27***	.41***	.25
steun van ouders	.07	.05	.47*	.09	-.12	.16
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.07	.12	.34	-.09	-.09	.22
media opvoeding	.05	-.03	-.60**	-.09	-.02	-.13
seksuele opvoeding	.04	.42*	.15	.08	.24*	.06
seksuele voorlichting op school	.19*	.51**	.12	.14*	.08	-.07
praten met vrienden over seks	.32***	.58***	.17	.30***	.33**	.39**
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.48***	.50**	.32	.26***	.27*	.34*
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.23**	.57***	.50*	.20**	.30**	.33*
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.42***	.70***	.36	.24***	.49***	.17
n	165	32	16	230	79	51

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 4 Correlaties met tevredenheid over het eigen uiterlijk (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	-.02	.07	.54*	.13*	.05	.25
eerste of tweede generatie	.07	-.41*	-.28	-.11	-.17	-.30*
bmi	-.23**	-.05	-.04	.10	.02	.12
kijken naar beautyprogramma's	.06	.50**	.50*	-.02	.18	.28*
kijken naar tmf/mtv	.14	.43*	.18	-.01	.19	.23
kijken naar sensatieprogramma's	.01	.43*	.10	-.07	.14	.16
lezen van lief en leedbladen	-.14	.34*	.38	.02	.07	.19
lezen van glossys	-.04	.35*	.46	-.11	.06	.14
lezen van mannenbladen	-.01	.35*	.36	.02	.08	.12
gebruik van informatieve sites	-.15	.04	.19	.02	.13	.17
gebruik van sensationele sites	-.12	-.10	.	.01	.22	.12
gebruik van profielsites	-.08	.11	.08	.05	.25*	.07
pornogebruik	-.03	.40*	-.09	.16*	.26*	.10
interesse in sexy mannen	-.05	.49**	-.20	-.04	.13	.02
interesse in sexy vrouwen	.02	-.03	.12	.03	.16	-.10
realisme en relevantie	-.02	.40*	.20	-.01	.07	-.10
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.08	.27	.10	-.10	.00	-.25
steun van ouders	.28***	.25	.17	.03	.17	.40**
kennis van ouders over gaan en staan kind	.27***	.27	.48*	.12	.02	.19
media opvoeding	.08	.18	-.37	.02	.06	.18
seksuele opvoeding	.20**	.34*	.19	.06	.22*	.31*
seksuele voorlichting op school	.02	.04	.21	-.05	-.09	-.07
praten met vrienden over seks	.08	.26	.37	-.05	.10	.10
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.03	.23	.21	.10	.22*	.08
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	-.05	.37*	.44	-.12	.22	.40**
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	-.10	.31	.40	-.05	-.01	-.04
n	165	32	16	230	79	51

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 5 Correlaties met perceptie beoordeling uiterlijk door anderen (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.05	.01	.14	-.04	-.17	.08
eerste of tweede generatie	.	-.19	-.25	.	-.09	-.26
bmi	-.24**	-.18	.61**	.12	-.02	.03
kijken naar beautyprogramma's	.22**	.42*	-.32	.21**	.23*	.12
kijken naar tmf/mtv	.24**	.52**	.05	.28***	.35**	.14
kijken naar sensatieprogramma's	.25**	.41*	-.27	.20**	.28*	.11
lezen van lief en leedbladen	.01	.37*	-.13	.11	.08	.09
lezen van glossys	.05	.41*	.11	.13*	.19	.05
lezen van mannenbladen	.14	.35*	-.07	.09	.16	-.05
gebruik van informatieve sites	-.07	.29	.17	.05	.15	-.01
gebruik van sensationele sites	.06	.13	.	.00	.15	-.05
gebruik van profielsites	.17*	.16	.34	.24***	.35**	.10
pornogebruik	.12	.45**	.06	.17*	.25*	.08
interesse in sexy mannen	.24**	.30	.59*	.14*	.28*	.10
interesse in sexy vrouwen	.16*	.03	.43	.16*	.21	-.08
realisme en relevantie	.05	.36*	.00	.13*	.11	-.02
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.28***	.42*	-.07	.06	.09	-.13
steun van ouders	.25**	.18	.33	-.03	.21	.22
kennis van ouders over gaan en staan kind	.23**	.10	-.13	-.21**	-.08	.18
media opvoeding	.06	.31	.02	-.15*	.03	.04
seksuele opvoeding	.23**	.33	.15	.09	.31**	.08
seksuele voorlichting op school	.15*	.02	.38	.04	-.17	-.12
praten met vrienden over seks	.21**	.25	.37	.37***	.28*	.35*
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.28***	.30	-.02	.10	.41***	.18
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.03	.45**	-.03	.06	.37**	.36**
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	-.08	.45**	.11	.04	.17	.06
n	165	32	16	230	79	51

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 6 Correlaties met emotionele problemen (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.04	.11	-.31	-.05	-.14	.01
eerste of tweede generatie	.	-.16	.05	.	-.09	.02
bmi	.13	-.18	.05	.19**	-.02	-.03
kijken naar beautyprogramma's	.02	.64***	-.45	-.09	-.12	-.06
kijken naar tmf/mtv	-.02	.51**	.10	-.09	-.03	.02
kijken naar sensatieprogramma's	-.02	.48**	.17	.04	.05	-.14
lezen van lief en leedbladen	.11	.51**	-.46	.08	-.11	-.02
lezen van glossys	.06	.56**	-.47	-.10	.03	-.11
lezen van mannenbladen	.02	.21	-.44	.04	-.10	-.08
gebruik van informatieve sites	.09	.02	-.12	.12	-.02	-.18
gebruik van sensationele sites	.03	-.07	.	.14*	-.09	.05
gebruik van profielsites	.05	.26	-.33	.03	-.04	.12
pornogebruik	.16*	.36*	.39	.03	.01	.02
interesse in sexy mannen	.12	.24	-.09	-.09	.01	.14
interesse in sexy vrouwen	.04	.03	.30	-.05	.00	.20
realisme en relevantie	.25**	.29	-.19	-.02	.23*	.11
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.05	.61***	-.12	.07	.30**	.26
steun van ouders	-.29***	.41*	-.13	-.25***	-.20	-.26
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.04	.35	-.40	-.21***	-.21	-.15
media opvoeding	.17*	.54**	.14	.00	-.06	-.03
seksuele opvoeding	-.07	.45**	-.19	-.03	-.09	-.13
seksuele voorlichting op school	.11	.39*	-.06	.03	.12	.24
praten met vrienden over seks	.08	.27	-.29	.00	.04	-.01
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.10	.37*	.15	-.09	-.09	-.16
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.17*	.54**	-.23	.00	-.01	-.18
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.33***	.61***	-.33	.11	.18	.14
n	165	31	16	230	79	51

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 7 Correlaties met eigenwaarde (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.01	-.02	.27	.16*	.12	.16
eerste of tweede generatie	.	.22	-.02	.	.01	-.23
bmi	.06	-.06	.27	.03	.03	.05
kijken naar beautyprogrammas	.00	.05	.23	.08	.19	.34*
kijken naar tmf/mtv	.06	.26	-.02	.08	.17	.32*
kijken naar sensatieprogrammas	-.05	.21	-.05	.02	.16	.16
lezen van lief en leedbladen	-.02	.02	.34	.07	.14	.23
lezen van glossys	-.03	.07	.39	.04	.20	.14
lezen van mannenbladen	.06	-.12	.43	.11	.02	.09
gebruik van informatieve sites	-.08	.22	.13	-.09	-.02	.25
gebruik van sensationele sites	.03	.12	.	-.11	.10	.14
gebruik van profielsites	.05	.02	-.02	.16*	.13	.06
pornogebruik	-.05	.15	-.14	.03	.01	.12
interesse in sexy mannen	-.07	.09	-.33	.07	.12	-.04
interesse in sexy vrouwen	-.05	.24	.38	.03	.04	-.21
realisme en relevantie	-.34***	-.01	-.14	.11	-.05	-.09
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.12	.06	.35	-.13*	-.20	-.19
steun van ouders	.30***	.09	.21	.14*	.23*	.32*
kennis van ouders over gaan en staan kind	.21***	-.14	.52*	.13*	.25*	.03
media opvoeding	-.06	-.03	-.61***	-.04	.01	-.03
seksuele opvoeding	.31***	-.07	-.03	-.03	.13	.21
seksuele voorlichting op school	.05	.15	.06	-.05	-.02	-.02
praten met vrienden over seks	-.03	.27	-.05	-.03	.01	.14
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.01	.15	.33	.05	.21	.10
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	-.11	.18	.28	-.08	.02	.34*
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	-.08	.17	.14	-.11	-.09	-.07
n	163	31	16	225	78	51

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 8 Correlaties met seksuele ervaring (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.05	.13	.50	-.15*	-.34**	-.39*
eerste of tweede generatie	.	-.12	-.04	.	-.04	-.22
kijken naar beautyprogramma's	.25**	.52**	.12	.20**	.31**	.22
kijken naar tmf/mtv	.24**	.53**	.16	.35***	.26*	.18
kijken naar sensatieprogramma's	.30***	.48*	.02	.35***	.30**	.13
lezen van lief en leedbladen	.19*	.42*	-.38	.13	.30**	.29
lezen van glossys	.20*	.45*	-.35	.18**	.09	.17
lezen van mannenbladen	.30***	.47*	.04	.12	.31**	.44**
gebruik van informatieve sites	.25**	.26	.20	.16*	.40***	.37*
gebruik van sensationele sites	.16*	-.09	.	.21**	.22	.17
gebruik van profielsites	.32***	.48*	.05	.35***	.41***	.29
pornogebruik	.34***	.65***	.34	.23**	.43***	.26
interesse in sexy mannen	.09	.39*	.03	.24***	.41***	.42**
interesse in sexy vrouwen	.29***	.43*	.03	.17*	.31**	.20
realisme en relevantie	.21*	.73***	.38	.22**	.34**	.22
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.14	.55**	.40	.08	.32**	.16
steun van ouders	.05	.26	-.33	-.01	-.09	-.27
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.08	.03	-.49	-.16*	-.35**	-.39*
media opvoeding	-.01	.11	.03	-.16*	-.06	-.43**
seksuele opvoeding	.21*	.55**	-.25	.23**	.36**	-.10
seksuele voorlichting op school	-.03	.00	-.34	.09	.07	-.04
praten met vrienden over seks	.30***	.52**	.39	.42***	.61***	.39*
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.39***	.64***	.05	.24***	.34**	.20
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.29***	.68***	.25	.17*	.41***	.53**
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.16	.65***	.58*	.11	.41***	.30

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 9 Correlaties met grensoverschrijdend en controversieel seksueel gedrag (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.02	.12	.06	-.07	-.22*	-.08
eerste of tweede generatie	.	-.08	-.06	.	-.20	.12
kijken naar beautyprogramma's	.46***	.63***	-.09	.16*	.35**	.00
kijken naar tmf/mtv	.34***	.58***	-.24	.12	.39***	-.18
kijken naar sensatieprogramma's	.21**	.51**	-.18	.19**	.34**	-.12
lezen van lief en leedbladen	.61***	.77***	-.45	.26***	.36**	-.01
lezen van glossys	.60***	.80***	-.48*	.00	.16	-.02
lezen van mannenbladen	.32***	.30	-.26	.16*	.66***	-.07
gebruik van informatieve sites	.61***	.13	.16	.18**	.80***	-.09
gebruik van sensationele sites	.22**	-.12	.	.22**	.63***	-.03
gebruik van profielsites	.32***	.12	.08	.16*	.62***	-.01
pornogebruik	.32***	.49**	.19	.21**	.71***	-.14
interesse in sexy mannen	.09	.15	.14	.01	.38***	.22
interesse in sexy vrouwen	.22**	.12	.17	.04	.47***	.02
realisme en relevantie	.51***	.59***	.11	.02	.48***	-.11
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.25**	.81***	.58*	.05	.49***	.14
steun van ouders	.04	.40*	-.18	-.12	-.13	.02
kennis van ouders over gaan en staan kind	.01	.42*	-.49*	-.18**	-.12	.02
media opvoeding	.24**	.51**	.11	.09	.11	-.06
seksuele opvoeding	.31***	.39*	-.31	.01	.52***	-.04
seksuele voorlichting op school	.14	.17	-.41	.06	-.16	.04
praten met vrienden over seks	.27***	.48**	.13	.08	.35**	.12
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.35***	.44***	-.16	.02	.27*	.14
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.27***	.65***	.04	.13	.73***	.08
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.35***	.63***	.22	.03	.29**	.13
n	166	31	16	229	81	46

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 10 Correlaties met permissieve attitudes (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	-.01	.17	-.13	-.10	-.21	-.17
eerste of tweede generatie	.	-.15	.23	.	-.12	-.02
kijken naar beautyprogramma's	.21**	.61***	-.11	.12	.24*	.16
kijken naar tmf/mtv	.26**	.80***	-.15	.26	.20	.14
kijken naar sensatieprogramma's	.29***	.74***	.06	.16*	.28**	.21
lezen van lief en leedbladen	.21**	.43*	-.52*	.16*	.37***	.13
lezen van glossys	.25**	.47**	-.54*	.06	.21*	.38**
lezen van mannenbladen	.18*	.36*	-.44	.19**	.47***	.11
gebruik van informatieve sites	.22**	.23	.08	.04	.53***	-.09
gebruik van sensationele sites	.19*	-.15	.	.13*	.28**	-.12
gebruik van profielsites	.08	.42*	-.28	.16*	.30**	.24
pornogebruik	.40***	.66***	.06	.31***	.51***	.17
interesse in sexy mannen	.13	.31	-.12	.37***	.32**	.45**
interesse in sexy vrouwen	.43***	.48**	.26	.32***	.40***	.31*
realisme en relevantie	.32***	.72***	-.09	.30***	.38***	.40**
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.03	.69***	.36	.09	.31**	.38**
steun van ouders	-.09	.15	-.19	-.02	-.07	-.15
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.20**	.11	-.13	-.14*	-.09	-.16
media opvoeding	-.11	.12	-.39	-.04	-.02	-.21
seksuele opvoeding	-.11	.45**	-.61**	-.04	.44***	-.10
seksuele voorlichting op school	-.14	.35*	-.03	.06	-.07	-.11
praten met vrienden over seks	.22**	.54**	-.05	.22**	.36**	.22
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.25***	.59***	-.16	.33***	.10	.27
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.25**	.76***	.14	.28***	.47***	.25
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.24**	.66***	.16	.15*	.13	.25
n	173	33	17	240	86	52

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 11 Correlaties met behoudende attitudes (r)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
religie	.18*	-.13	-.18	.05	.06	.15
eerste of tweede generatie	.	.10	.24	.	.04	.20
kijken naar beautyprogramma's	-.02	.40*	.24	.15*	.07	-.21
kijken naar tmf/mtv	.01	.48	.25	.20**	.11	-.05
kijken naar sensatieprogramma's	.12	.47**	-.01	.17**	.13	-.07
lezen van lief en leedbladen	.09	.35*	.43	.14*	-.08	-.45**
lezen van glossys	.08	.39*	.55*	.15*	.12	-.25
lezen van mannenbladen	.03	-.07	.27	-.02	-.12	-.30*
gebruik van informatieve sites	.01	.23	.12	.02	-.03	-.26
gebruik van sensationele sites	-.03	.13	.	.09	.22*	-.33
gebruik van profielsites	.11	.07	.33	.11	.01	-.20
pornogebruik	.02	.37*	-.45	.00	-.06	.00
interesse in sexy mannen	.07	.10	.33	.08	.16	-.04
interesse in sexy vrouwen	.12	.15	-.21	-.03	-.06	-.07
realisme en relevantie	.05	.38*	-.23	.02	-.13	-.02
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.02	.40*	-.25	.01	-.06	.01
steun van ouders	-.04	.24	.19	.04	.00	-.05
kennis van ouders over gaan en staan kind	.02	.18	.52	.00	.16	-.03
media opvoeding	-.09	.36*	-.09	-.02	.12	-.05
seksuele opvoeding	-.05	.16	.42	.05	.01	-.19
seksuele voorlichting op school	.01	.17	.58*	.07	-.20	.03
praten met vrienden over seks	-.04	.24	.12	.04	.06	.06
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	-.03	.20	.11	.01	.26*	-.16
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	-.04	.36	.07	.00	-.09	-.25
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.08	.33*	.00	-.02	-.05	-.22
n	173	33	17	240	86	52

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 12 Correlaties met attitude ten aanzien van grensoverschrijdend gedrag (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.09	.02	.28	-.05	-.33**	-.16
eerste of tweede generatie	.	-.20	.03	.	-.08	-.11
kijken naar beautyprogramma's	.39***	.56***	.37	.17**	.31**	.15
kijken naar tmf/mtv	.33***	.72***	.06	.26***	.44***	.11
kijken naar sensatieprogramma's	.29***	.67***	-.04	.14*	.36***	.23
lezen van lief en leedbladen	.41***	.42*	-.34	.28***	.33**	.17
lezen van glossys	.43***	.46**	-.29	.11	.15	.27
lezen van mannenbladen	.26**	.16	.04	.33***	.69***	.17
gebruik van informatieve sites	.40***	.10	-.01	.40***	.77***	.01
gebruik van sensationele sites	.07	-.10	.	.15*	.46***	-.10
gebruik van profielsites	.22**	.26	-.24	.15*	.55***	.31*
pornogebruik	.45***	.57***	.07	.28***	.69***	.09
interesse in sexy mannen	.17*	.20	-.12	.26***	.40***	.29*
interesse in sexy vrouwen	.41***	.40*	.26	.28***	.40***	.40**
realisme en relevantie	.45***	.62***	.36	.35***	.53***	.35*
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.12	.61***	.62**	.17**	.53***	.31*
steun van ouders	-.04	.11	.00	-.01	-.18	-.25
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.15*	.08	-.19	-.18**	-.21	-.26
media opvoeding	-.05	.21	-.33	.00	.08	-.17
seksuele opvoeding	.00	.31	-.39	.03	.54***	-.21
seksuele voorlichting op school	-.03	.26	-.26	-.01	-.21*	-.03
praten met vrienden over seks	.19*	.61***	.42	.15*	.32**	.19
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.24**	.44**	-.06	.21**	.32**	.17
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.33***	.68***	.59**	.17**	.80***	.22
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.27***	.65***	.51*	.09	.37***	.27*
n	173	33	17	240	86	52

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 13 Correlaties met mate van gerichtheid op seks (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	-.03	-.06	.16	-.17**	-.19	-.29
eerste of tweede generatie	.	.02	-.02	.	-.07	-.05
kijken naar beautyprogramma's	.21**	.38*	.25	.21**	.23*	-.01
kijken naar tmf/mtv	.24**	.46**	.10	.37***	.33**	-.05
kijken naar sensatieprogramma's	.37***	.46**	.12	.27***	.35**	-.03
lezen van lief en leedbladen	.03	.14	-.29	.22**	.28**	-.08
lezen van glossys	.05	.18	-.22	.16*	.26*	.09
lezen van mannenbladen	.13	.17	-.22	.17*	.31**	.18
gebruik van informatieve sites	.09	.43*	.29	.14*	.30**	.04
gebruik van sensationele sites	.18*	.24	.	.20**	.22*	-.02
gebruik van profielsites	.13	.39*	-.36	.26***	.31**	.04
pornogebruik	.48***	.58***	.33	.41***	.40***	.53***
interesse in sexy mannen	.10	.46**	-.16	.35***	.52***	.51***
interesse in sexy vrouwen	.56***	.67***	.45	.33***	.31**	.38**
realisme en relevantie	.25**	.54**	.22	.32***	.35**	.40**
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.11	.45**	.61**	.17**	.27*	.29*
steun van ouders	.02	-.14	.17	.02	-.15	-.32
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.14	-.27	.05	-.14*	-.33**	-.31*
media opvoeding	-.22**	-.23	-.61**	-.08	.07	-.24
seksuele opvoeding	-.09	.33	-.23	.19**	.31**	-.06
seksuele voorlichting op school	-.05	.15	.06	.21**	.00	-.05
praten met vrienden over seks	.38***	.58***	.30	.40***	.44***	.30*
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.32***	.60***	.20	.31***	.38***	.35*
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.23**	.53**	.42	.27***	.37***	.25
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.19*	.61***	.38	.08	.11	.09
n	173	32	17	240	85	52

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 14 Correlaties met schuld- en schaamtegevoelens rondom seks (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.12	-.14	-.20	.12	-.16	.01
eerste of tweede generatie	.	-.14	.34	.	-.17	.23
kijken naar beautyprogramma's	.09	.65***	.05	-.05	.15	-.14
kijken naar tmf/mtv	.08	.54**	.06	.00	.03	-.20
kijken naar sensatieprogramma's	-.06	.57***	.24	-.15*	.15	-.09
lezen van lief en leedbladen	.21**	.52**	-.17	.07	.10	.02
lezen van glossys	.25**	.53**	-.18	.07	.03	.12
lezen van mannenbladen	-.09	.02	-.19	.03	.32**	-.09
gebruik van informatieve sites	.13	-.14	-.03	.12	.28**	-.22
gebruik van sensationele sites	.08	-.21	.	-.06	.16	-.15
gebruik van profielsites	.04	.06	.06	.06	.06	.07
pornogebruik	.00	.39*	.00	.04	.25*	-.17
interesse in sexy mannen	.01	.29	-.18	.03	.12	-.09
interesse in sexy vrouwen	-.01	.01	-.26	.05	.16	.11
realisme en relevantie	.25**	.57***	.03	.21**	.20	.10
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.16*	.56**	-.04	.15*	.28**	.26
steun van ouders	-.09	.48**	.07	.10	-.10	.10
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.04	.53**	.01	.00	-.02	-.10
media opvoeding	.25**	.38*	.36	.15*	.02	.07
seksuele opvoeding	.03	.40*	-.07	.03	.24*	-.07
seksuele voorlichting op school	.11	.08	.26	-.05	.01	.25
praten met vrienden over seks	-.01	.32	-.09	-.02	.26*	-.08
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.12	.36*	-.19	.13	.08	-.23
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.11	.58***	-.09	.03	.29**	-.15
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.31***	.41*	.01	.12	.10	.12
n	173	32	17	240	85	52

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 15 Correlaties met negatieve genderrol attitudes (r)

	Jongens			Meisjes		
	NI	TM	SA	NI	TM	SA
religie	.06	.10	.01	.11	.03	.03
eerste of tweede generatie	.	-.13	-.08	.	.08	-.05
kijken naar beautyprogramma's	.16*	.53**	-.08	.26***	.22*	.04
kijken naar tmf/mtv	.20**	.67***	-.07	.17**	.13	.06
kijken naar sensatieprogramma's	.29***	.66***	.15	.24***	.23*	.05
lezen van lief en leedbladen	.22**	.46**	-.36	.02	.02	-.15
lezen van glossys	.23**	.45**	-.35	.07	.11	.00
lezen van mannenbladen	.18*	.34*	-.13	.05	.03	-.20
gebruik van informatieve sites	.19*	.25	.12	-.01	.16	-.27
gebruik van sensationele sites	.11	.09	.	.05	.23*	-.35*
gebruik van profielsites	.16*	.24	-.30	.13*	.09	.18
pornogebruik	.29***	.46**	.55*	.13*	.04	.25
interesse in sexy mannen	.09	.12	-.05	.16*	.01	.17
interesse in sexy vrouwen	.32***	.16	.45	-.02	-.02	.32*
realisme en relevantie	.30***	.45**	.10	.08	.15	.20
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	.08	.57***	.45	.05	.04	.20
steun van ouders	-.03	.32	-.04	.08	.00	.10
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.11	.11	-.23	-.10	.16	.03
media opvoeding	.01	.35*	-.27	-.03	-.16	.25
seksuele opvoeding	-.03	.38*	-.24	.05	-.05	.16
seksuele voorlichting op school	-.05	.30	-.18	-.01	-.09	-.16
praten met vrienden over seks	.25**	.44**	.18	.09	.23*	.20
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.21**	.35*	.36	.08	.14	.25
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.25**	.58***	.39	.10	.06	.04
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	.17*	.59***	.08	.05	.14	.04
n	173	33	17	240	86	52

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

Tabel 16 Correlaties met hanteren van dubbele moraal (r)

	Jongens			Meisjes		
	NL	TM	SA	NL	TM	SA
religie	.02	-.12	.10	-.07	.20	.06
eerste of tweede generatie	.	-.22	-.40	.	-.01	.12
kijken naar beautyprogramma's	-.03	-.05	-.25	.10	.21	.19
kijken naar tmf/mtv	-.03	.12	-.14	.13*	.10	.22
kijken naar sensatieprogramma's	.06	.03	-.44	.04	.22*	.16
lezen van lief en leedbladen	.00	-.01	-.17	-.12	-.13	.12
lezen van glossys	-.06	-.03	-.18	.01	.21*	.17
lezen van mannenbladen	-.10	.10	-.44	-.04	-.27*	.00
gebruik van informatieve sites	-.01	.13	-.14	-.07	-.16	-.14
gebruik van sensationele sites	.10	-.04	.	.01	-.04	-.08
gebruik van profielsites	-.02	.08	.36	.00	-.05	.18
pornogebruik	.11	.04	-.05	-.01	-.12	-.23
interesse in sexy mannen	.03	-.17	.19	.08	.02	.39**
interesse in sexy vrouwen	.18*	.12	-.20	.00	.01	.19
realisme en relevantie	-.04	.02	-.10	-.02	-.05	.00
mate waarin men zichzelf met mediabeelden vergelijkt	-.05	.01	-.06	.03	.02	.10
steun van ouders	.01	.01	-.17	-.06	-.01	-.03
kennis van ouders over gaan en staan kind	-.10	-.27	-.28	.02	.05	.04
media opvoeding	-.16*	.09	.47*	-.11	-.01	-.21
seksuele opvoeding	-.02	-.01	-.13	.06	-.19	-.12
seksuele voorlichting op school	.02	-.01	-.13	.08	-.08	.12
praten met vrienden over seks	.07	-.01	-.01	.02	.13	.37**
belang van seks en uiterlijk in vriendengroep	.02	.12	-.28	.04	.05	.23
druk uit vriendenkring om seksualiserende media te consumeren	.00	.06	-.19	.13*	-.09	.30*
druk uit vriendenkring om er goed uit te zien	-.05	.01	-.16	.06	.11	.45**
n	173	33	17	240	86	52

* = $p < .05$, ** = $p < .01$, *** = $p < .001$

	Seksuele ervaring		Ervaring met controversiële seks		Permissieve seksuele attitude		Controversiële of grensoverschrijdende seksuele attitude		Mate van seksuele interesse		Schuld en schaamte rondom seks		Genderstereotiepe attitudes		Zelfobjectivering		Intern lichaamsbeeld		Extern lichaamsbeeld		Emotionele problemen		Eigenwaarde	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
kijken naar beautyprogramma's													.24								-.19			
kijken naar tmf/mtv					.16						-.14						.15		.16				.20	
kijken naar sensatieprogramma's															.12						.20			
lezen van lief en leedbladen							-.13	-.15					-.16								.15			.14
lezen van glossys			.48				.17				.37													
lezen van mannenbladen							.19				-.20													
gebruik van informatieve sites				.19			.31				-.20	.11												
gebruik van sensationele sites		.16		.16					.09															
gebruik van profielsites	.18	.18					.13												.12					
pornogebruik	.24				.24	.12	.15		.27	.21			.17				.25		.12					
interesse in sexy mannen						.15			.26						.22			.23						
interesse in sexy vrouwen					.24	.13	.21	.19	.34						.22	-.11							.20	
realisme en relevantie			.24			.13	.21	.17			.26	.23	.17										-.40	
identificatie			.14												.26		-.23	-.16			.22	.18	-.24	
steun van ouders									.10								.15	.15	.21		-.17	-.15	.27	.18
kennis van ouders		-.09															.23				-.16			
mediaopvoeding		-.13							-.26		.22	.17									.20			
seksuele opvoeding																								
religieuze opvoeding	-.12	-.28	-.10	-.13	-.13	-.21	-.11	-.14	-.10	-.21			.14	.21			.20							.20
praten over seks met vrienden		.31							.14	.22			.13		.13				.28					
sociale norm seks en uiterlijk	.23	.12						.11		.16					.24	.11	.15	.17			-.17		.12	
peer pressure media				.16		.14							.16	-.16							-.15		-.14	
peer pressure uiterlijk					.17		.15		.22	-.16					.29	.18					.26	.22		
ΔR^2	.22	.40	.44	.15	.30	.27	.34	.38	.47	.38	.27	.09	.20	.10	.37	.20	.12	.14	.16	.19	.20	.17	.20	.18

ΔR^2 = hoeveelheid verklaarde variantie door factoren in tabel (exclusief leeftijd en schooltype)